

BIACSI ANTAL

ez a halál
nem magánügy

ÖNGYILKOSSÁGOK SZABADKÁN

a híd szociológiai-szociográfiai

pályázatán első díjat nyert tanulmány

TARTALOM

ELŐSZÓ HELYETT BESZÉLJENEK A SZAMOK — A nem ünnepeelt világsúcs	1
MIÉRT VAN TÁRSADALMI JELENTŐSÉGE AZ ÖNGYILKOSSÁGOK TANULMÁNYOZÁSÁNAK — Az általános elidegenülés megelőzése társadalmi kötelesség	5
MILYEN MÓDSZERTANI ELJÁRÁSSAL — Szociológiai-statisztikai vizsgálat, amelynek elsősorban az ember iránt való humanista érdeklődés a mozgatóereje	6
A JELENSÉG KIVIZSGÁLÁSÁNAK TÁRGYA — Az öngyilkosokra jellemző tulajdonságok	8
A JELENSÉG TANULMÁNYOZÁSÁNAK CÉLJA — Egy elmélet-tapasztalatbeli értekezés a jelenség megelőzését szolgáló intézkedések érdekében	10
SZABADKA ÖNGYILKOSAINAK TÁRSADALMI-BIOLÓGIAI JELLEGZETESSÉGEI	11
AZ ÖNGYILKOSSÁGOK HAVI MEGOSZTLÁSA — I. Júniusban tetőz a járvány	13
ÖNGYILKOSSÁG ÉS A NEMEK — II. A nemkívánt előjog	14
ÖNGYILKOSSÁG ÉS ÉLETKOR — III. Az ötvenedikén túl gyakori vendég	15
ÖNGYILKOSSÁG ÉS CSALÁDI ÁLLAPOT — IV. Veszélyben a nős férfiak	17
ÖNGYILKOSSÁG ÉS MŰVELTSÉG — V. Nem kell féltetni az intelligenciát	18
ÖNGYILKOSSÁG ÉS FOGLALKOZÁS — VI. Az őstermelőknél nincs „holnap”	19
ÖNGYILKOSSÁG ÉS TELEPÜLÉS — VII. A vidék vette át a vezetést	20
ÖNGYILKOSSÁG ÉS NEMZETISÉG — VIII. Magyar betegség az öngyilkosság?	21
AZ ÖNGYILKOSSÁGOK ELKÖVETÉSÉNEK MÓDJA — IX. A kötél és a mérgegyében	22
- HOL A REJTÉLY — MI A MEGOLDÁS? A KÖZVETLEN OKOK	24
Milyen az út a pohártól az öngyilkosságig?	26
A TÁRSADALMI-BIOLÓGIAI JELLEGZETESSÉGEKHEZ VISSZATÉRVE	28
A legfájóbb pont: Gyerekek végzete	30
ÖRÖK TÉMA A TÁRSADALOMTÓL AZ ÖNGYILKOSSÁGIG	34
TÁRSADALOM ÉS ÖNGYILKOSSÁG	35
EGY FÁJDALOMMENTES ELKALANDOZÁS	37
MINDENKÉPPEN DIVAT: MERT „MOST EZ MEGY”	39
AZ ÖNGYILKOSSÁG JÚDASCÓKJA	40
HOVÁ ÉS MERRE TOVABB?	41
AZ ÖRÖK TÉMA MARAD	42

A technikai civilizáció dehumanizálásának közszelleme naponta több és több embert idegenít el önmagától, a szocialista munkaerőkölctől, az emberségeségtől. Mivel az emberi élet tartalma a technikai eszközök és értékek függvényévé lesz, sok embernél az élet elveszti értelmét. Sokan érzik életüket hiábavalónak, és kezdenek „barátkozni” az önkéntes halál gondolatával. Azonban még ekkor is néhány megértő, meleg emberi szó vissza tudná legtöbbjüket vezetni önmaguk újbóli megtalálásához. Vissza az értelem útjára, a személyi és társadalmi elidegenülés és értelmetlenség világából — az öngyilkosok útjáról — vissza az életbe, a progresszív társadalmi valóságba, a tevékeny, alkotó társadalmi gyakorlatba. Oda, ahol az ember humanusan tudja megvalósítani ambícióinak, érvényesülési törekvéseinek, terveinek, vágyainak, képességeinek és egyetemes szükségleteinek összességét.

Ez lenne a megelőzést szolgáló lehetőség mai útja, a szükséges szocialista társadalmi gyakorlat.

AZ ÖRÖK TÉMA MARAD

Bárki lesz öngyilkos, tette sohasem marad megjegyzés nélkül. A „falu száján” a megszólásoknak szinte törvényszerű sorrendje van. Először kétségbe vonják az öngyilkos beszámíthatóságát, megtárgyalják személyiségét, jellemét. Ezt követően a szerencsétlen ember tettének okára, a részletkérdésekre térnek át. Végül „terítékre kerülnek” mindazok, akiket bűnösnek vélnék abban, hogy egy elveszett ember önkézüleg vetett véget saját életének.

Ily módon lett az emberi élet legnagyobb veresége — az öngyilkosság — örök téma. Miért mennek az emberek önként a halálba — miért számolnak le ilyen könnyörrelentül magukkal és az élettel?, ismétlődik naponta a kérdés. Az igazi, a kielégítő felelet azonban késik. Mintha nem is volna. Pedig hát lennie kell. Azonban úgy látszik, hogy úrsétáik közben az embereknél a MODERN KOZONY lett a divat. Ennek pedig súlyát elsősorban a humanista egzisztencia, az emberszeretet sínyli meg. Mert mi másra mutatnak korunk emberének számtalan elidegenülési formái — a tornyosuló családi problémák, a környezettel való összeütközés, saját személyiséggel való elégedetlenség, a jellemingadozás, a tehetetlenség, a háttérbe szorulás érzése, a boldogtalan szerelmek, a megsértett önérzet, a gazdasági bűnözés, az alkoholizmus, narkománia, lelki feldúltság, a különböző neurózisok stb.? —, ha nem arra, hogy e közvetlen öngyilkossági okok, a nyilvános indítékok mögött rejlik még valami. Ez a MÉG VALAMI pedig a lényeg, az alapok, a rejtett, de TÉNYLEGES FELELET A SZÁMTALAN MIÉRTRE...

Halála hasonmása volt a füzetében talált tökéletes rajznak. Búcsúlevelet nem hagyott. Füzetei tele voltak akasztott emberfigurákat ábrázoló rajzokkal. Egyiknek fedőlapján pedig az alábbi alap gondolat:

A világnak útja számtalan.
Te ne menj valahányon. —
Válassz ki egyet,
Az majd elvezet
Oda, ahol a végzet... —

A fejében öngyilkosságot forgató ember ugyanolyan gyakran elárulja magát viselkedésével is, mint elszólásaival. Minden emberismerő egyén felfedezheti embertársánál az esetleges öngyilkossági szándékot, ennek viselkedésében. A gondolatok, amelyekről az öngyilkosjelölt napjai terheltek, leggyakrabban olyannyira megváltoztatják viselkedését, hogy egy egészen új személyiséggel találjuk magunkat szemben. Az ilyen ember lehangolttá válik, rosszkedvű, visszavonul, magába zárkózik, kerül a társaságot, a beszélgetést, elhanyagolja magát, munkáját, környezetét. Kiálszik benne az önfenntartás és testi és lelki épség megővését szolgáló életöztön. Viselkedése a lelki egyensúlyát veszített személyiség tipikus viselkedésévé válik.

Az említett tényezők alapján — beleértve az ember valóságos életnehézségeinek ismeretét is — idejekorán tudomást szerezhethünk életunt embertársunk szándékáról. Néhány szerény, de sorsdöntő emberi szóval — kézzelfogható és valóságos emberszeretettel — idejében sikeresen közbeléphetünk életének megmentéséért. Mert nem is olyan nehéz kideríteni, mikor érlelődik meg az emberekben az öngyilkossági szándék — CSAK ISMERNI KELL AZ EMBEREKET...

HOVÁ ÉS MERRE TOVABB?

Mivel MINDEN ÖNGYILKOS TETTÉNEK ELKÖVETÉSE ELŐTT VALAMILYEN MÓDON „ELÁRULJA” MAGÁT, van bátorságom a megelőzésre Családi Tanácsadó létesítését ajánlani. Ennek az intézménynek általános népjóléti szerepe és hivatása is lenne, és mégis lényegesen különbözne a mai népjóléti munkaközpontoktól. Szerepkörén belül az emberszeretet egyetemes elvei alapján — „legnagyobb kincsünk az ember” — az öngyilkosságok megelőzésében is kivenné a maga részét. Egy kis áldozatkészséggel nem nehéz olyan eredeti hatóeszközöket alkalmazni, amelyek ebben az esetben reálisak, társadalmilag elfogadhatók és elsősorban eredményesek lennének. Egy konkrét földi és nem a „csillagokba néző” Családi Tanácsadó, megfelelő szakemberekkel — pszichológus, pszichiáter, pedagógus, andragógus, orvos, szexológus, szociális gondozó és szociológus —, akikkel a problémáikat magukban hordozó embereknek nem lenne nehéz nyomós lelki terhük megszabadulása miatt közvetlen személyi kapcsolatba lépni, ahol el lehetne kerülni a nyűgös adminisztratív bürokratikus eljárásokat, amelyek népjóléti és közügyi intézményeinkre igen jellemzők, hamarosan polgárjogot nyerne minden városunkban.

(Hogy csak megemlítem: hányszor állnak polgáraink: szülők, nevelők, közéleti munkások tanácstalanul a kiskorú bűnözés, nevelatlenség, tömeges egészségügyi tudatlanság, az elharapódzó családi problémák megoldására váró kérdései előtt!)

százaléka küszködött állandó anyagi nehézségekkel, 50 százalék a ivott a megengedettnél többet és 52,4 százalék a élt megbomlott, rossz házastársi és családi viszonyban; valamint 19 százalék a betegség, 17,9 százalék a lelki feldúltság, 16,7 százalék a családi problémák, 28,6 százalék a mértéktelen ivás; Vajdaság területén pedig 18,9 százalék a betegség, 17,4 százalék a lelki feldúltság, 9,5 százalék a pedig családi problémák miatt ölte meg magát, még mindig nem beszélnek elég hangosan, pedig hát ORDÍTANAK! A krónikás tolla pedig csak jegyzi az újabb és újabb eseteket:

— „Szöszli leszámolt a világgal! A dosszié... azt mondja: Kovács Erzsébet a Tanítóképző negyedik osztályának diákja... reggel felakasztotta magát a fászkamrában... FELAKASZTOTTA MAGÁT.” —

AZ ÖNGYILKOSSÁG JUDÁSCSOKJA

Hogyan orvosoljuk az ilyen és hasonló fájdalmas, szomorú eseteket? Mi a módja a megelőzésnek? Ez a KÖZÜGY GYÚJTÓPONTJA. — Először tudnunk kell az ember öngyilkossági szándékáról, csak azután lehet valamit tenni a sajnálatos esetnek a megelőzéséért. Hogyan tudjuk meg a szándékot? — ez a kulcskérdés. Talán meglepő, de ennek útja és módja nem is olyan nehéz. Tudni kell azt, hogy a legtöbb öngyilkosjelölt megfontolt és átgondolt vagy affektív öngyilkossági szándékát különböző módon „elárulja”, jóval a végzetes lépés elkövetése előtt. Az esetek kétharmadában az „árulás” a nyilvánosság számára sem marad titok, mivel az öngyilkosjelölt majdnem minden esetben elszólja magát. Azokban az esetekben is, amikor nincs senkinek nyilvánosan tudomása a lappangó öngyilkossági szándékról, ez nem jelenti azt, hogy az áldozat nem közölte valamilyen módon másokkal a magában — sok esetben tudatlanul — érlelt végzetet.

Az „árulás” vagy szóban vagy írásban történik. A megelőzésre a legjelentősebbek azok a szóbeli nyilatkozatok — elszólások a szándékról —, amelyeket az életunt ember nyíltan, fenyegetőzés, esdeklés, tanácskérés, segítségkötetés, szánalomkiváltás formájában és a szándéknak megindokolásával hoz nyilvánosságra. Ezek az „árulások” lehetnek ugyanakkor rejtett, burkolt célzások, kerülő talányok.

Az öngyilkosjelöltek nyílt vagy rejtett, szóban vagy írásban adott nyilatkozatokkal, vagy jóval tettük elkövetése előtt — napokkal, hetekkel, hónapokkal, sőt évekkel is — vagy közvetlenül az öngyilkosság elkövetése előtt, az utolsó órában, a végzetes eset utolsó pillanatában, azaz, maga az öngyilkosság elkövetésekor, sőt még utána is — az öngyilkosság elkövetése és a halál beállta között „árulják” el magukat. Az „árulás” többféleségének gyakoriságát bizonyítja az alábbi eset:

— Négyen lakták a helyiséget, amelyet nem lehetett a legjobb akarattal sem szobának nevezni. Az anyja, Ó és két nővére. Életük rendezetlen volt. Nem dolgozott senki. Abból a pénzből tengődtek, amit időnként fivérei küldtek külföldről. Anyjának és nővéreinek beteges vallási buzgalma — bigottsága — nagy teherként nehezedett életére. Hogyisne, amikor újhítű vakbuzgalmuk miatt sokszor maradt éhen. Különben is sokat nélkülöztek. Az iskolához is pénzre lett volna szüksége, de nem futotta. Csak 12 éves volt. Gyenge lelkialkatú, érzékeny, koravén. Gyakran mesélte társainak, hogy vonat alá dobja magát, világgá megy, kötélén végez önmagával. Ez alkalommal, amikor hazajött az iskolából, sokáig rajzolgatott. Magára maradva felment a padlásra, és felakasztotta magát.

város között, a „városi erkölcsstelenség” megszűnik az öngyilkosságok „főokozója” lenni és elveszti a neki tulajdonított vezető szerepet az öngyilkossági okozók között.

MINDENKÉPPEN DIVAT: MERT „MOST EZ MEGY”

Az öngyilkosságokkal együtt divat lett az esetekről írni is — ez nem vitás. — Még csak az öngyilkosságok megelőzésének útját kellene „divatosná” tenni. — Ahogyan miniről írt mindenki, amikor mini volt a divat, úgy írnak napjainkban az öngyilkosságokról. Sok esetben nagyon is felelőtlenül, ösztönzően... — „Egy öngyilkos lány naplójából”. — De hát mit tegyen a krónikás ebben a kissé értelmetlen világban, amelyben az embertelen közönyösség megszokott, napi dologgá vált!?

— Bajina Baštánál a híd alatt a folyó világos nappal ragadta magával a lány testét. Számtalan bámészkodó előtt hosszan nyaldosták még a hullámok az ünnepelőbe öltözött testet. Száz pár szem tanúskodott a lány életének utolsó útjáról. Emberek álltak a hídon, a folyó partján. Csak nézték, hogy valakit visz a víz. Csónakot nem oldott senki. Senki sem kísérelte meg, hogy a lány után ússzon, aki úgy érezte, hogy tovább nem érdemes élni. A VILAG KÖZÖMBÖS MARADT! —

Más dolgaik vannak az embereknek, mintsem törődni szomszédaik, jó ismerőseik, munkatársuk problémáival. Maga az élet értékelése is furcsa lett. Különösen a fiatalok között: Banzájizmus néven hódít teret magának az a filozófia, amely szerint a halál az életnek csak magasabb formája. Banzáj! — (Tízezer évig) Éljen! — volt a japán kamikázék utolsó szava, mielőtt az amerikai hajókra dobták magukat repülőgépeikkel együtt. Ma e jelszóval egészen fiatal és tehetséges emberek mennek önként, szükségtelenül a halálba. Mások verseket, dalokat, balladákat írnak kötettségükre a halálról, és utána ölik meg magukat. Ők is fiatalok. „Orosz rulett” — egy golyóval a colt forgójában szórakozik néhány féltelen fiatal. Öngyilkosok klubjának összejövetele előre meghatározott napirenddel... Ez már több, mint misztérium. Naponta olvashatunk hasonló öngyilkossági témákat napilapjainkban. Öngyilkossági tárcarovatokat közölnek az esti és hetilapok. Skupštinai vitaanyagot készít a problémáról a társadalombúvár. Kiadósan foglalkozik az öngyilkosság problémájával a Népjelési Munkaközpont. Belőlük kanyarít a humorista tolla:

„... Még senkinek sem jutott eszébe Lebeszélő Hivatalt létesíteni?
Félek, hogy igen.
Csak lebeszélték.”

— élcelődik Kópé a „Szabadkai utca” rovatban. Azóta is sokan úgy vélik, hogy „gazdaságosabb” a Kultúra Székházában egy Pannónia-turiszt büféje, mint egy Családi Tanácsadó. Pedig hát az volt ott valamikor... Nem is olyan régen. Nem Lebeszélő Hivatal, sem az öngyilkosságra hajlamos emberek számára külön szervezett Rendőrségi Védőosztály, sem Öngyilkosságról Lebeszélő Telefonhivatal, csak egy Családi Tanácsadó...

Mert a számok, hogy Szabadka község területén az öngyilkosok 41,7 százaléka volt lelki beteg, 30,9 százaléka szenvedett állandó más betegségektől, 13,1

retet, ami ellenében Jehova kezeskedett Palesztina meghódításáért és leigázásáért. A „tíz parancsolat” keresztény változata sokban különbözik az említett „tíz szó” szövegétől. Az új szöveget Szent Agoston fogalmazta meg az i. sz. V. században. E változatot a Tridenti Egyházi Zsinat a XVI. században meg rövidítette, és átdolgozta a katolikus katekizmus céljaira.

A katolikus egyház e tanának — vagyis annak, hogy „aki magát megöli, vagyis az öngyilkos a legszörnyűbb bűnt követi el maga ellen, és ezt többé jóvá sem teheti, mivel bűnbánat nélkül halt meg”, ami miatt nem részesülhetett egyházi temetésben, és ki volt zárva minden ünnepélyesebb istentiszteletből — igen jótékony hatása volt a múltban az öngyilkosságot illetőleg a katolikus hívők soraiban. Magának az ötödik parancsolatnak pedig nemcsak egyházi, hanem állami büntetőjogi vonatkozásai is voltak. Így például azokat, akik a tulajdon életük kioltásával távoztak az élők sorából, „vétve Isten joga ellen, aki az életnek és halálnak egyedüli ura”, az államhatalom is bűnösnek tekintette. Az állam súlyosan büntette azokat, akik öngyilkosságot kíséreltek meg, az öngyilkosok hulláit pedig hóhér által máglyán égették el.

A katolikus vallás e hatását Durkheim Emil francia szociológus tárta fel a múlt század végén. Kutatómunkája kiértékelt adatainak összehasonlítása megdöbbentő eredményeket adott e téren a kálvinista hívők hátrányára. A katolicizmusnak ez az ellenállása az öngyilkosságokkal szemben azonban állandóan csökken. A sajtó, a film, a tv, az ipari civilizáció közszelleme a még vallási hiedelmekben élő katolikus lakosság soraiban is megteszi hatását, mint a civilizált kultúrvilág „szörnyű átka”, amely már a múlt században kezdte éreztetni hatását a nyugati népeknél. Durkheim Emil „Le Suicide” című munkája és más kimutatások rámutatnak arra a furcsán ellentmondó, szinte kuriózus dologra is, hogy öngyilkossági kísérletek gyakoriságában a katolikusok minden más vallás követőit megelőzték, míg a halálos öngyilkosságokat nézve, minden más vallás hívei mögött maradtak. Ez arra enged következtetni, hogy a katolikusok, ha öngyilkosságra szánják el magukat, azt inkább hisztéria, pillanatnyi lelki terheltség, elkeseredés vagy tehetetlenség hatása alatt teszik, nem pedig hideg, elszánt és megfontolt meghalni akarásból.

Az öngyilkosság kapcsolata a vallási hiedelmekkel igen jellegzetes Japán lakosságára is. A japánok — kivéve, amikor becsületsértésből, a család tekintélyének bemocskolása miatt, vagy pedig tiltakozásként emelnek kezét önmagukra — öngyilkosságot leggyakrabban vallási meggyőződésből követnek el. A hiedelem a túlvilági életről — holt rokonokkal, barátokkal, jó ismerősökkel való túlvilági találkozás — kíséri ki a legtöbb japán öngyilkost az önkéntes halál utolsó útjára.

Természetesen e téren komoly következtetéseket — a vallás lényegbeli hatását az öngyilkosságokra — csak akkor tudunk levonni, ha ugyanazon terület, ugyanazon nép és azonos viszonyok között élő és lehetőleg egyforma foglalkozást űző és egyforma társadalmi és szociális helyzetben levő lakosság öngyilkosságait hasonlítjuk össze.

Ha az ötödik parancsolat katolikus álláspontját, mint az öngyilkosságot megakadályozó tényezőt, erkölcsi tulajdonságokkal ruházzuk fel, akkor az öngyilkosságot tárgyaló kutatómunkák alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a vidéki katolikusok és a vidéki kálvinisták erkölcsi között nagyobb a különbség, mint e két vallás városi hívőinek erkölcsi között. Ugyanis a városi lakosságnál általában sokkal kisebb a két felekezet öngyilkosai között az arányszámbeli különbség, mint a falusiaknál. Szabadka esetében ma ez arra mutat, hogy amikor az erkölcsi közszellem viszonylagosan kiegyenlítődik a falu és

széllé válik. Egyszerű és igen képletes példa erre a „Szomorú vasárnap” dal esete. Hallgatva a dalt, nálunk is, de Magyarországon főleg, sokan lettek öngyilkosok. A dal öngyilkosságra való ösztönzése a közelmúlt társadalmi körülményeiben olyan erős volt, hogy előadását törvényileg is betiltották.

Ha az elmondottak alapján általánosítok, mondhatom, hogy bizonyos, az ember humanista egzisztenciájára nézve kedvezőtlen társadalmi-kulturális tényezők külön-külön csak lappangó kórokozó elemek, viszont egybehangolva, kölcsönhatásban, a társadalomkórtani jelenségek közvetlen nyilvános és ténybeli alapokait képezik. A társadalomkórtani jelenségek pedig meghatározzák az ember általános társadalmi-kulturális és egyéni körülményeit, amelyek idővel különböző elidegenüléseknek — a személyiség magányosságának, az ember sajátos egyedi lényegétől való megválásának — lesznek kezesítő kovásza. Így nézve a dolgot, mondható, hogy az uralmon levő technikai civilizáció értékrendszerének erkölcsi és viselkedési szabályai sok esetben az ember elidegenüléséhez vezetnek: az elidegenüléshez önmagától, a másik embertől, az alkotómunkától, a társadalomtól és ennek értékrendszereitől általában, aminek ilyen módon lényeges kihatása van világszerte arra, hogy napról napra mind több és több ember lesz öngyilkos.

* * *

Az öngyilkosságok problémáját általában — az egyszerű kérdést: miért mennek az emberek önmagukat a halálba? — a pszichológia és pszichiátria mint az ember önmaga ellen irányuló erőszakos tettét magyarázza, amelyet az a körülmény idéz elő, hogy az ember nem képes bizonyos kívánságait, vágyait, követelését, céljait, terveit stb. kielégíteni. E magyarázat szerint az öngyilkosság az ember saját személyisége ellen irányuló erőszak szüleménye. Az egyén azért öli meg magát, mert úgy érzi, hogy kívánságai ki nem elégítettségének oka — ami miatt kénytelen öngyilkosságot eskövetni — önmagában van. Kívánságainak és követelményeinek kútbasése egyéni képtelensége és tehetetlensége miatt történt, nem pedig mint külső kényszer, korlátoltság, gátlás, „elált út” — azaz mint egzogen társadalmi körülmények determinációja.

EGY FAJDALOMMENTES ELKALANDOZÁS

NE ÖLJ, szól Mózes a kőtáblára vésett „tíz parancsolat”-nak ötödik parancsolatában. Az így hangzó felszólításnak az öngyilkosságokra vonatkozóan az a lényege, hogy általa a katolikus egyház tana azoknak az embereknek a bűnösségét irányozza elő, akik a másik ember — felebarátjuk — vagy önmaguk testi vagy lelki életében tesznek kárt. Más szavakkal: az ötödik parancsolat bűnnek ítéli el a gyilkosságot és öngyilkosságot... Mert „saját testi élete ellen az vétkezik, aki egészségét vagy életét szükségtelenül veszedelemnek teszi ki, vagy aki MAGÁT MEGÖLI”.

(Tudni kell azt, hogy a vallási monda szerint a „tíz parancsolat”-ot isten közölte Mózesel kb. i. e. a XIII. században. A valóság azonban az, hogy a „tíz parancsolat”-ot a keresztény hittradíció a héber nyelvű „tíz szó” szövegéből vette át. A „tíz szó” pedig nem más, mint azok az ünnepélyes szavak, amelyek a héber írásból görög fordításban maradtak ránk, s amelyeket a zsidó vallásmitológia szerint Jehova, a zsidók istene mondott el a Sinai hegyen — ahol a szentélye volt —, amikor megkötötte saját népével a „szövetségről” szóló szerződést”. Ez alkalommal Izrael népe visszavonhatatlan hódolatra tett ígé-

elharapódzó kiskorú és nagykorú gazdasági bűnözés, családproblémák, nagy számba menő válások, szaporodás-visszafejlődés, egyes foglalkozások gazdasági visszafejlődése, bizonytalansága, általános elégedetlenség, lázongás, üzérkedés, a társadalmi szereppel és ranggal való tömeges visszaélés, kirívó gazdasági rétegződés és hasonló válságos végetelenségek, amelyek között a nagyszámú öngyilkosságoknak egy tipikus fajtája — az ún. anómiás öngyilkosságok is. Általában, ilyen értelemben nézve, a nagyszámú, rendellenes öngyilkosságok kórokozója a társadalomkulturális anomália. Ez az állapot az embernél a leggyakrabban akkor jelentkezik, amikor céljai és tevékenysége ellentmondásba kerülnek. Egzisztenciális gondolatai értelmetlenekké válnak, mivel megszűnnek a valóságnak kiegészítő egységes szervezete része lenni. Az egyén elveszti földi tájékozódásának tárgyi ténylegességét, a realitást. Közömöbösséget, ürességet, hasztalanságot érez, és mint valami rossz szellem — „istencsapás” — kíséri a gondolat, hogy nincs lehetősége igazolnia önmagát mint értéket. Mások — a társadalom — nem ad neki lehetőséget, hogy kifejezéshez jusson, hogy bizonyosságot tegyen emberi értékeiről, társadalmi hasznosságáról. Ez a túlzott számban előforduló öngyilkosságok szociálpszichológiai magyarázata.

Ez azt jelenti, hogy egy közösség társadalmi struktúrája alkotóelemeinek segítségével — determinált értékrendszereivel —, mint több elemből összetett társadalomkörtani tényező, amikor válik végzetessé a közösség népességére, amikor az általa előidézett és ösztönzött körtani esetek gyakorisága általános társadalmi jelenséggé — társadalmi betegséggé nő.

Ha ezen az úton akarjuk „megtalálni” azokat az embereket, akik hajlamosak öngyilkosságra, szociológiai szemszögből nézve, ahhoz a megállapításhoz jutunk, hogy születésénél fogva viszonylagosan minden ember egyformán öngyilkosjelölt. Lehet ez városi vagy falusi ember, kétkézi munkás vagy egyetemi tanár, örömlány vagy apáca. Az, hogy valaki öngyilkos lesz-e vagy sem, legtöbb esetben kizárólag a közte és környezete közötti ellentétől, ütközéstől függ: elsősorban viszonyulásától ahhoz a környezethez, amelyet naponta él át testileg, lelkileg és szellemileg összes társadalmi-kulturális termékeivel, képződményeivel és fölépítményeivel, mint lehetőséget, hogy saját problémáját meg tudja oldani vagy sem.

Ily módon a közösség strukturális elemei, a társadalmi-kulturális képződmények és fölépítmények és mindazok a tényezők, amelyek „egy kalap alatt” mint az öngyilkosságok kórokozói jelentkeznek, nemcsak a külső elfajult struktúrájú társadalmi értékrendszerek termékei, hanem az ember személyiségének és jellemének alkotóelemei is, amelyeket egyéni fejlődése közben, ambícióinak megvalósulása vagy meg nem valósulása közben, érvényesülési törekvései és érvényesülésének lehetősége, valamint vágyainak valóra váltása következtében magáévá tett, és amelyek ekkor már, mint ilyenek, személyisége jegyeivé — jellemvonásává váltak. Az ember személyiségének összetevője, ami lényegesen meghatározza életútját, a célok kiválasztása, és a normák és értékrendszerek elfogadása ama célok, normák és értékrendszerek közül, amelyeket a társadalom felkínál. Az önmagunkról alkotott elképzelés és az elképzelés, amelyet kialakítunk a társadalomban elfoglalt vagy elfoglalható helyről, jogokról, kötelességekről, lehetőségekről és arról, hogyan váltja valóra maga a társadalom az irántunk való ígéreteit és kötelességeit, végigkísérnek napi útjainkon...

Ha tovább kutatjuk az öngyilkosságok okait, rájövünk arra az igazságra, hogy egyetlen közvetlen szuicidiális tényező, vagy a különböző társadalmi kedvezőtlen ségek külön-külön, önmagukban véve még nem jelentenek föltétlenül öngyilkossági veszélyt. Azonban együtt, egybehangolva a legkisebb indíték is megszűnik lappangó veszélynek lenni, és ténybeli, valóságos öngyilkossági ve-

zeld, Robin, hogy tisztán kell majd élnem és nem tudok!” — vallotta őszintén azzal a jóleső kívánsággal, hogy legalább egyszer igazat mondjon életében.

Goethe Wertherje, amikor nagy és halálos szerelmében megittasult a szenvedélytől, magabiztosan és bátran érlelte önmagában az önkéntes halál gondolatát mint a megoldáshoz vezető egyedüli utat. Tisztelettel hívta a halált, mellyel megmenthette Lottet és ennek gyermekeit, aki férjnél lévén, nem tudta viszonozni szerelmét. „... Vének e világ szerint, hogy szeretlek... Vének? Jó, s én megbüntetem magamat érte... Nem álmodom, nem őrzöngök. A sír közelében tisztábban látok.” Írta utolsó levelében Lottenak, majd elragadtatva vette át a pisztolyokat, amelyeket inasa a szeretett nő férjétől kölcsönzött: „Meg vannak töltve. — Tizenkettőt üt az óra! — Legyen hát!”

És Hamlet? Hamlet is tört szegezett szívének, hogy elbúcsúzzon az élettől, „balsorsa minden nyűgétől”, hogy „kiszóljon tenger fájdalom ellen”. De...

Ezek drámai költések. Itt az írói fantáziára van bízva a hősök végzete. Lehetnek bátrak és gyávák...

Az öngyilkosok azonban se nem bátrak, se nem gyávák. Öngyilkosságot elkövetni pedig sem a tiltakozás bátorsága, sem a nehézségektől való félelem gyávasága. Az embert életén keresztül két lelkierő kíséri végig. Az egyik az élni akarás, a továbbfejlődés, tökéletesedés, optimizmus, a létfenntartás ereje. A másik a lemondás, közömbösség, hiábavalóság, pesszimizmus, az élet értelmetlenségének ereje. Az ember lelkivilágának fény- és árnyoldalai, az életösztön jó és rossz szellemei. Ezek az erők (a freudi pszichoanalízis élet- és halálösztönöknek nevezné őket) nem mások, mint egy meghatározott, sokoldalúan határolt és befolyásolt pszichoszociális állapot, amely bizonyos végzetpillanatokban, sok esetben rövidzárlatszerűen az önkéntes halálba vezeti az embert.

Shakespeare Hamletjének monológja az irodalomban iskolapéldája az említett lelkierők harcának, lélettusájának. Életdilemma: „Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.” Két lelkierő van harcban egymással. A meghalni akarás gondolata — mert a halál megoldja a „szív keservét” és nyűgös bajlódását, a „földi bajt”, és az élni akarás vágya — mert nem tudni, „... hogy mi álmok jönnek a halálban... Ez visszadöbrent”. — Ez tulajdonképpen az értelem, az életösztön öntudata, amely a lelkileg kiegyensúlyozott embereknél a halálban meglátja az élet véglegességét, ami egy halál után valami, „... — a nem ismert tartomány, melyből nem tér meg utazó —”. Így bármekkora az elszántság, „ily kételkedés által sok nagyszerű fontos merény kifordul medriből s elveszti „tett” nevét”.

TÁRSADALOM ÉS ÖNGYILKOSSÁG

Ezek, az emberben ható erők, amelyek végzetesek az öngyilkossági tettet illetően, szoros összefüggésben vannak az egyén „helyével” a társadalomban — a társadalmi ranglétrán. Mondható úgy is, hogy szervi kapcsolatban vannak bizonyos társadalmi-kulturális tényezőkkel, amelyek a legtöbb esetben alapokai a nagyszámú öngyilkosságoknak. Ez azt jelenti, hogy a „társadalom bűnösségét” a gyakori öngyilkosságok miatt — társadalomkulturális szemszögből nézve — a közösség társadalmi struktúrájában kell keresni. Azok a struktúrák, amelyekben a rendellenesség állapota gyakori, amelyekben az emberek szociális és pszichoszociális álláspontjára nézve megbomlik a társadalmi egyensúly, amikor a társadalmi életet szabályozó szerkezetek és alkotóelemeiknek egysége nem biztosítja az embernek pszichoszociális és anyagi egzisztenciájának nyugodt lelki átélését, amikor az egyensúly-mechanizmusok nem kellően eredményesek, a következmények különböző válságos állapotok: érdekellentétek, munkanélküliség,

Adatokon és tényeken alapuló föltevések arról tanúskodnak, hogy tekintet nélkül a Jugoszlávia és Magyarország közötti országhatárra, olyan területi egységeket találunk, amelyek az öngyilkosságok arányszámainak alapján egységes egészet képeznek. Ilyen területi-ökológiai egységet alkot Szabadka és környéke Magyarország határmenti területével. Benne a feljegyzett adatok az öngyilkosságokról és a jelenség ismérveiről bizonyos társadalomkulturális jellegzetességek relatív koncentrációját képezik, amelyeknek megvan a relatív viszonykapcsolatuk és kölcsönhatásuk a szuicidiális lakosság társadalmi-biológiai jellegzetességeivel. Itt elsősorban azokra a bizonyos társadalmi-gazdasági, kulturális, történelmi és néprajzi jellegzetességekre kell gondolni, amelyeknek jelentős hatásuk van az emberek életmódjára ebben, az öngyilkosság arányszáma alapján egységes ökológiai körzetben. Feltételezhető, hogy ezt az állítást egy specifikus kivizsgálás tudományosan is bebizonyítaná. Szem előtt tartva a tárgyalt probléma összetettségét, feltételezhető, hogy az állandó intenzív akulturációs folyamat mellett e területen az erős migrációk következtén még mindig jelentős hatásuk van bizonyos inkulturációs tendenciáknak egyes nemzetiségi csoportok differenciálódásának keretein belül, ennek pedig határozott kihatása van mind a közösség társadalmi életére közvetve, mind pedig az öngyilkosságok számára mint jelenségre, amely társadalmilag sokoldalúan determinált, mert a kultúra és elemei tartósan hatnak az emberek egymás közti viszonyára, ami az öngyilkosságok etiológiájában különös jelentőségű tényező.

* * *

ÖRÖK TÉMA A TÁRSADALOMTÓL AZ ÖNGYILKOSSÁGIG

Arról vitatkozni, hogy bátorság vagy gyávaság-e öngyilkosnak lenni, nem más, mint egy önmagába visszatérő kör — meddő vita.

Shakespeare Antoniusa, bár nem tudta elviselni a csalódást, a gondolatot, hogy Kleopátra őt megcsalva elárulta Caesarnak — borzalmat és szégyent hozva rá, amiből már csak az öngyilkosságban látta a kiutat —, gyáva volt önmagával férfiasan végezni. Oly sután dőlt kardjába, hogy katonáit kellett szólitania, végezzenek vele: „Kontár tett volt: fejezzétek be ti, amit én kezdtem el.”

Kleopátra, Antoniuszt megszégyenítve, magabiztosan szorította keblére a kígyót: „Halálos féreg, jöjj, éles fogaddal bogozd ki az élet kusza csomóját. Szegény, mérges bolond, dühöngj, siess!” Bátran, emelt fővel ment a halálba, bár legyőzötten is lehetett volna úrnője Caesarnak, királynője népének. Ő Antoniuszt szerette, ki nélkül e föld számára csak „dísznő”.

Otello sem tudott ellenállni a gondolatnak, hogy Desdemona talán mást szeret. Megöli őt, és leszúrja önmagát... „Ha ezt a rémséget levélbe írod, olyan-nak fess le, amilyen vagyok; ne szépíts, ámde be se feketíts: Olyannak fess, ki szertelen szeret...”, búcsúzik Lodovicótól.

Anna Karenyina a további életharctól való félelmében indult a vonatkerekek alá: „Oda a középre, és megbüntetem őt, s megszabadulok mindentől s magamtól!”

Erdős Renée Toniáját a magára hagyatottság, az öregség, a kikopottság gondolata vitte az önkéntes halálba. A félelme attól, hogy már csak „egy szegény öregedő kis hetéra... Még egypár év, és karikatúrája leszek önmagamnak... Irtózatosan meg fogok öregedni, Robin, és ez lesz rám nézve az eleven pokol itt a földön! Képzeld, hogy nem lesz majd férfi, aki engem szeretni fog! Kép-

Terület	A szerbek	A horvátok
	öngyilkossági arányszáma	
az anyaköztársaságban	9,7	11,2
Vajdaságban	15,6	28,2
Szabadka községben	28,1	50,0

Az összehasonlításhoz használt adatok alapján ítélve, nem elvetendő annak a következtetésnek a levonása és ténybeli tudományos továbbfejlesztése, amely abból indul ki, hogy a Szabadkára és vidékére költözött és ma is itt élő nemzetiségi csoportok nagy öngyilkossági hajlamát a területen fennálló társadalom-kulturális viszonyok azonos hatásával magyarázzák. Azonban e tényt még nem elegendő magyarázni azzal az általános konstatacióval, hogy ezt a hajlamot a specifikus társadalmi-kulturális állapot vonja maga után. Az elfogadható magyarázat mélyebb fejtegetést követel meg. Nézeteim szerint a társadalmi-kulturális és pszichoszociális típusok és ezeknek variációi, beleértve a terület társadalmi-politikai és történelmi sajátosságának tartalmas és mélyreható elemzése nélkül nem lehet elfogadható magyarázatot adni az e tájon történő, nagy számban előforduló öngyilkossági esetekkel kapcsolatban, amelyek a maguk módján külön beszélnek bizonyos, a jelenség alakulására lényegesen kiható — eddig csak sejtett tényezőkről. Az alábbiakban a dologgal — feladattal kapcsolatban megkísérlem egy „útmutató” vázolását:

Meghatározott értelemben Szabadka község több nemzetiségű társadalmi közösséget képez. Területén a nemzetiségi hovatartozás szerint a következő százalékarányban oszlik meg a lakosság: 12,5 százaléka szerb, 35 százaléka horvát, 50 százaléka magyar és 2,5 százaléka más nemzetiségű. (Az 1961-es népszámlálás adatai alapján.) A magyarok és horvátok, valamint a szerbek egy része ún. őslakók. Meg kell még azt is említeni, hogy a község területén élő horvátok, a bunjevacok, egy külön etnikai csoportot képeznek. Ez a csoport etnokulturális szempontból nem azonos a horvátokkal általában. A XVII. században költöztek a község területére Dalmáciából, és etnikai összetételük, származásuk és etnográfiai tulajdonságaik alapján egy különleges keveréket, összetételt képeznek, amely életmódjára, valamint más társadalomkulturális tulajdonságaira évtizedeken át erős kulturális hatással voltak a területen élő magyarok.

Az akulturációs és inkulturációs folyamatok keretein belül jelentősek ebben a vonatkozásban azok a tartalmas és mélyreható folyamatok, amelyek a különböző kultúrák, értékrendszerek, a szokások, erkölcsi szabályok és a történelmi változásokon keresztül az őslakosok és az újonnan ideköltözött népek között mint társadalmi-politikai és társadalomkulturális ellentétek és ütközések nyilvánultak meg. Történelmi szempontból nézve az állandó politikai változások, amelyek fölváltva elmaradhatatlanul magukkal hozták a különböző lehetőségeket és gátlásokat egy-egy nemzetiség számára, olyan társadalomkulturális hatással voltak az itt élő népekre, hogy ezek bizonyos személyi és általános társadalmi lehetőségeket mint egyéni elidegenülést éltek át, és ezzel a megadott lehetőségek az egyik és a korlátolttság a másik oldalon jelentős szerepet kaptak az öngyilkosságok társadalmi kórokozójának etiológiájában, és pedig nemcsak Szabadkán és környékén, hanem Jugoszlávia északi országhatárának egész övezetében.

nek kötelet a kezükbe". Az anyák gyakran még mindig a nem kívánt és a házasságon kívüli anyaság miatt keresnek gyógyírt az önkéntes halálban.

(V., VI.) Foglalkozásra nézve föltétlenül a legnagyobb hatással azok a társadalmi tényezők és lehetőségek — külső szükségyszerűségek — vannak az öngyilkosságokra, amelyekkel az ember a munkaviszony keretein belül és a közvetlen termelési folyamatban találja magát szemben. Ezek például az ember által termelt javak minőségének és munkájának általános elismerése, a biztos munka, a foglalkozást űző csoport és egyén foglalkozásának társadalmi-gazdasági biztonsága, a sikeres pályafutás, az életpálya létrafokain való előmenetel lehetősége, az ember társadalmi szerepeinek ütközése, a vertikális generációmobilitás az osztályjellegű termelési csoportok között és más ilyen vonatkozású tényezők.

A földművesek gyakori öngyilkossága és a vidéki lakosság magas öngyilkossági arányszámai arról tanúskodnak, hogy a városi életnek tulajdonított, az egyén társadalmi izolációja és a megcsappant emberi kapcsolatok, a „városi elidegenülés” nem egyedüli okozói a nagyszámban előforduló öngyilkosságoknak.

(VII.) Említettem már, hogy figyelembe véve a települések típusait — urbánus vagy rurális település —, Szabadka község területén az öngyilkosságok számbeli megoszlása lényegesen eltér az általános szabályszerűségtől. A tény, hogy Szabadka városi lakosságának öngyilkossági arányszáma 11,2-vel kisebb, vidéki lakosságának öngyilkossági arányszáma pedig 15,1-gyel nagyobb a község lakosságának általános öngyilkossági arányszámánál, nyitná teszi az urbanizáció hatását az öngyilkosságok számának mozgására. Ez annyit jelent, hogy az urbanizáció kihatását az „öngyilkossági kedvre” együtt kell kivizsgálni más föltételek, öngyilkosságot ösztönző tényezők és a környezet társadalmi-kulturális jellegzetességeinek összhatásában. Mert a város nagysága, a népesség sűrűsége, a városi élet általában — a lakosság mobilitása, a társadalmi kohézió lazasága, a gyengébb relációs szint, mint falun, amelybe a személyiség bekapcsolódik, azaz a társadalmi integráció gyengesége, az egyének társadalmi elszigeteltsége, a kulturális ellentétek és szembenállások és más hatások nem befolyásolják olyanannyira az emberekben kialakuló és ható öngyilkossági hajlandóságot, hogy az a városi lakosnál nagyobb öngyilkossági veszély szerepében mutatkozzon, mint a falusi népességnél. A konzekvens tények annak a következtetésnek a levonását sugalmazzák, amely szerint Szabadka rurális területén olyan szuicidiális motivációk és diszpozíciók hatnak, amelyek hatékonyabban bontják meg a vidéki ember lelki egyensúlyát, minnek következtében a városi embernél gyakrabban az öngyilkosságban találja az egyedüli kiutat az őt körülvevő bonyodalmas életkörülményekből.

(VIII.) Az adatokban elmélyedve, kutatva a felelet után, hogy Szabadkán valóban csak „magyar betegség”-e az öngyilkosság?, arra az egyszerű következtetésre jutunk, hogy nem a nemzetiségi hovatartozás a mérvadó, hanem az, hogy mióta él egy bizonyos nemzetiségi csoport ezen a vidéken. Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a nemzetiségi öngyilkossági arányszámok szoros összefüggésben vannak a táji ökológiával. Mert összehasonlítva a Szabadka község területén és Vajdaságban élő horvát és szerb lakosság öngyilkosainak nemzetiségi arányszámait az általános nemzetiségi öngyilkossági arányszámokkal, vagy a megfelelő köztársasági öngyilkossági arányszámokkal, amelyek megközelítően azonosak a két népesség általános nemzetiségi öngyilkossági arányszámaival, azt láthatjuk, hogy e két nemzetiség Szabadka község és Vajdaság területén élő népességénél az öngyilkosságok sokkal gyakoribbak, mint az anyaköztársaságaikban, amelyekben a lakosság zömét képezik. (Lásd a 13. számú táblázatot.)

film, a drámák, a hanglemezek és a rossz irodalom hatása következtében a **gyerekek** azonos módon követnek el öngyilkosságot, mint ahogy azt a korszerű tömeghíradás és közlés eszközei által bemutatott „hősök” követték el:

— A tizenkét éves városi kislány különélő szülők gyereke volt. Vak anyjával éltek együtt, akihez beteges figyelmességek és könyörtelen gorombaságok véglelei fűzték. Sokat olvasott — főleg ponyvairodalmat. Állandóan a halál kérdése foglalkoztatta. Mesterien tudta magyarázni a film- és regényhősök halálának részleteit. Kedvenc témájaként mesélte barátnőinek a történetet, amelyet egy képes újságban olvasott el egy színésznőről, aki öngyilkosságot kísérelt meg fejbélövessel. Pisztolya azonban nem sült el, a színésznő életben maradt, és ez volt későbbi sikerének és népszerűségének kezdő útja. — Hat hónappal a tragikus nap előtt a lány unokanővére az iskolában kapott gyenge osztályzatok miatt leugrott az iskola emeletéről. Öt napra rá legjobb barátnőjének édesanyja kísérelt meg öngyilkosságot mérgezéssel. Ezután barátnőjével megbeszélték, hogy véget vetnek életüknek. A kritikus napon, kedvenc lemezét hallgatva, fejbe lőtte magát. Könyveire pedig ráírta: „Örülök, hogy nem vagyok az élők között.” —

A harmonikus, szép családi élet hiánya szintén jelentős tényező a kiskorúak öngyilkossági kórokozói között. A kísérletek több mint 80 százalékát a megbomlott, egyensúlyukat veszített családi viszonyok — a szülők közötti viszálykodás, a szülői szeretet hiánya, a kegyetlen bánásmód, a nevelés fogyatékoságai, az utcára kerülés — okozzák. Így az öngyilkosságok közvetlen indítéka gyakran már csak „egy csepp a kicsorduló pohárban”. Egyoldalúan elfogultak, hirtelenek, rövidzárlatszerűek, aláfestve az ingerlékenység és indulatok heves érzéseivel. Gyakran jelentéktelenek, hitványak — egy meggondolatlan feddés vagy pofon, egy kiábrándulás, szerelmi csalódás, gyenge iskolai osztályzat és hasonló jelentéktelenségek szülik közvetlenül a végzetet, az élettől való megválást:

— Értelmiségiek gyereke volt. Alig múlt 13 éves. Nagyon gyenge tanuló, nyugtalan, állandóan lopott — önkiszolgáló bolti apróságoktól gépjárművekig mindent —, hazudott, de barátai között nagy tekintélye volt, és szerették. Szülei nem nézték el büntetteit. Gyakran büntették. Hét tantárgyból volt gyenge osztályzata. Évet veszített.

Az új tanév kezdetén udvarukban felakasztotta magát. Búcsúlevelében tettét az osztályisméltléssel okolta meg... —

A gyerekek a legtöbb esetben nem fogják fel a halál véglegességét, hanem tudatlanul, visszafordítható folyamatnak élik át, még mielőtt kezét emelnének magukra. Az említett esetekben azért folyamodtak az öngyilkossághoz, hogy „megbüntessék” környezetüket, hogy fölhívják mások figyelmét, hogy felkelt-sék hozzátartozóik szeretetét maguk iránt.

Elgondolkoztató, hogy hasonló szomorú és sajnálatos történetekről mind gyakrabban olvashatunk újságainkban. Nő az áldozatok száma, akiket a környezetük nem tud megérteni, akiket nem tud segíteni. A jelenség elgondolkoztató — de elég-e ezt csak kimondani? ...

* * *

(IV.) Az apák a leggyakrabban az állandó családon belüli nézeteltérések, az asszonnal fennálló zavaros, rendezetlen házastársi viszony, kicsapongó életmód, a gyerekek és a család megélhetéséhez szükséges szükségletek kielégítésének és megteremtésének képtelensége és a gyerekekkel való meg nem férés miatt „vesz-

Tekintettel arra, hogy az öngyilkosok számára kihatással van a terület lakosságának korstruktúrája — életkor szerinti összetétele —, felvetődik a kérdés, milyen okoknál fogva tömörül az idős lakosság bizonyos területen. A legtöbb esetben az okok különbözőek. Köztük legjelentősebb a fiatalok gazdasági okokból való elvándorlása és az idősek tömeges bevándorlása — az emberek korukra való tekintettel behúzódnak a városba, mert itt öreg napjaikra bizonyos könnyebbségeket remélnek, például, hogy életük hátralevő napjait nyugalomban leéljék. (Szabadka 60 évnél idősebb városi lakossága meghaladja a 14,5 százalékát az összlakosságnak.) A fiatalok, az úgynevezett termelő korosztályok, rendszerint gazdasági bizonytalanság és a munkaerő-felesleg miatt hagyják el a várost, mivel nem tudnak biztos munkaviszonyba lépni, és a meglévő lehetőségekben nem látják a biztos és sikeres jövő szavatoltságát, mert városban gyakoriak a belső társadalmi-gazdasági változások — bizonyos iparágak munkáltatásának csökkenése és hasonló termelési válságok, amelyek, mint meghatározott társadalmi-gazdasági feltétel, befolyásolják a fiatalok foglalkoztatásának lehetőségeit. A terület — a község — korstruktúrájára egyenes kihatással van az alacsony természetes szaporodás, amely a születésminimum következtében népsorvadáshoz vezet. Más társadalmi jelenségek — háborúk, kórvjárványok — szintén negatívan befolyásolják a lakosság életkor szerinti összetételét.

A legfájóbb pont: Gyerekek végzete...

Napjainkban mind több és több fiatal vet véget saját kezűleg életének. Közük nő a kiskorúak száma is. Nem fér hozzá kétség, hogy legfiatalabbjaink öngyilkossága napjaink legsajnálatosabb és legfájóbb eseményeit jelentik. Ezért kell külön figyelmet szentelnünk a jelenség e részének.

Kiskorúaknál a legtöbb öngyilkosság pubertáskorban fordul elő. Ezért a gyerekek testi és szellemi fejlődésének ez az időszaka megköveteli a szülőktől a rendkívüli figyelmet, a megértést és minden időben és minden alkalommal a készséges segítséget. Hogy ez a segítség ne csak „jót akaró”, hanem hasznos is lehessen, a szülőknek ismerniük kell a gyerekek lélektani fejlődését, a környezetet, amely a gyerekekre a leggyökeresebb hatással van, valamint azokat a lelki konfliktusokat, amelyekre a 12—18 éveseknél kerül sor. Elmaradhatatlanul szükséges a szülők állandó kapcsolata az iskolával, az orvossal, a pszichológussal és szociális munkással. Mert a szülők, az előadók és tanárok egyaránt megfelelkeznek néha a gyerekek lelki érzékenységéről, a „kemény kéz nevelésének” és az igen elavult nevelési formákra mintázott „jó szándéknak” pedig gyakran tragikus következményei vannak:

— A fiú az általános iskola osztályait a nyolcadik kivételével kitűnő eredménnyel végezte el. A nyolcadik osztályban bekövetkezett a változás. Figyelmét számára más, lényegesebb tartalmak és érdekesebb dolgok jobban leköttették, mint a tanulás. Szülei a változást nem tudták megérteni, de belenyugodni sem tudtak abba, hogy egyetlen gyerekük nem hoz majd a tanév végén kitűnő bizonyítványt. Zárt ajtó mögött kényszerítették tanulásra...

Egy reggel felakasztva találták. —

A kiskorúaknál gyakoriak az úgynevezett utánzás által ösztönzött öngyilkosságok is. Ez az utánzás mint a bűnügyi filmek, a rossz sajtó, a ponyvairodalom és technikailag civilizált korunk más hírközlési látványosságainak egyenes hatása szedi a gyerekek között az áldozatait. Az ösztönző írások, rádió, tv,

az év e hónapjaiban a leggyakoribb. Nincs kizárva, hogy a beálló meleg idő következtében az agy kapilláris ereiben megnövekedett vérmennyiség — az agyvérbőség — szintén öngyilkossági tényezőként hat.

(II.) Említettem, hogy öt nőre tizenhárom férfi öli meg magát — tehát majdnem háromszor annyi férfi lesz öngyilkos, mint nő. Ezt a különbséget legelfogadhatóbban bizonyos, öngyilkosságra serkentő és ösztönző társadalmi tényezők következményeként magyarázhatjuk.

Először is a férfiak és a nők különböző társadalmi szerepe és munkakörük gyakorlati funkciói — azokkal a társadalmi-történelmi körülményekkel (munkakör, élethivatás, családapai kötelességek stb.) együtt, amelyeknek az eddigi fejlődés folyamán a férfiak jobban ki voltak téve, mint a nők, és amelyek kölcsönhatásukkal a mindennapi életfeladatok megvalósításában és helytállásában kiérlelték az emberben az öngyilkossági indítékokat, a közvetlen és alapokokat, hogy felbomlasztva az egyén személyiségét, az önkéntes, korai halálba zavarják. Ez a magyarázat még elfogadhatóbb lehet abban az esetben, amikor az úgynevezett társadalmi-történelmi körülményeket összekötjük az egyének bio-pszichoszociális szerkezetével, ami feltétel nélkül külön befolyásolja a férfi és külön a nő cselekvését az azonos társadalmi-történelmi körülményekben.

(VII.) A másik esetben arra a gyakorlati magyarázatra jutunk, hogy a városi nőknek nagy része — úgymond — kenyérkereső, s így jobban ki vannak téve a korszerű életküzdelemnek, mint a falusi nők többsége. Meglepően érdekes az az ellentét, hogy a mérföldes csizmákban haladó női emancipáció (egyenjogúsítás) a nők egy részét a társadalmi elidegenülésből a személyi elidegenülés végleteibe sodorja. A nők megváltozott életkörülményei, az új társadalmi szerepkör, a fokozott képzés és művelődés, az azonos érvényű társadalmi jog — amely jobban kifejezésre jut a városi, mint falusi lakosságnál —, a nők személyi elidegenülésének keretein belül, mind jobban és jobban kialakítja egy úgynevezett öngyilkossági lelki szerkezetnek kölcsönható dimenzióit — a hajlamosságot a személyiség lelki egyensúlybomlásához —, ami egy végzetes pillanatban rövidzárlathoz — az öngyilkossághoz vezet.

(III.) Az adatok határozottan rámutatnak az életkor és öngyilkosság kapcsolatára. A korral fokozatosan nő az öngyilkosságok száma, és a csúcspontot a 60 éveseknél éri el. Ez magyarázható az idősek társadalmi elszigeteltségével, a magukra hagyatottsággal, a megcsappant és tartalmatlan, szegényes emberi kapcsolatokkal, az egyedülléttel, az érzéssel, hogy munkaképességük megszűntével senkinek sem kellenek. Jelentős rész jut ki az öregek kimondott rossz társadalmi és személyi életkörülményeinek, amelyeket sok esetben súlyosbítanak még a rossz anyagi körülmények és az elidegenült pszichoszociális életfeltételek. Más szóval, az idős emberek saját kezű halála egyenes kölcsönhatásban van azzal az egyszerű ténnyel, amelynek neve ÖREGSÉG...

Ebben a tekintetben Szabadka községre igen jellemző a biológiai fáradtság és a népsorvadás elgondolkodtató demográfiai ténye — nagy az idős lakosság száma, sok az öreg, és nagyon kevés az újszülött. A születési arányszámok és a természetes szaporodás jóval a vajdasági átlag alatt vannak. Vajdaságra pedig ugyancsak jellemző, hogy népessége nem reprodukálja magát kellőképpen. A népszaporodás adatai alapján Vajdaság képe: születésminimum, szaporodás-visszafejlődés, egykekeltség, biológiai fáradtság, népsorvadás.

Más szavakkal, Szabadka községének területe néprajzilag fáradt. Az Egyesült Nemzetek (UNESCO) Néprajzi Bizottságának kritériuma szerint néprajzilag öregek azok a területek, amelyeken a lakosság több mint 7 százaléka 65 évnél idősebb. Szabadka község lakosságának (az 1961-es népszámlálás alapján) 8,8 százaléka idősebb 65 évnél, 13,3 százaléka pedig 60 évnél.

okok egzakt (pontos, tényleges) felfedezését egyedül az öngyilkosok élete tartalmának és élettörténetének minőségi elemzésével és mélyreható, alapos kivizsgálásával érhetjük el.

* * *

Az öngyilkosságok száma és oka különféle tényezők együttes hatásától függ: az egyén idegalkatától, erkölcsi értékrendszerétől, életfelfogásától, korától, foglalkozásától, nemétől, szociális helyzetétől, egészségügyi állapotától, a sorscsapásoktól, a közszellemtől, a környezettől, a vidék földrajzi fekvésétől, a táj társadalmi-gazdasági és kulturális tényezőitől stb. A hangulatzavart előidéző betegségek, bizonyos ideg- és lelki betegségek — szkizofrénia és neurodepressziók — hajlamossá teszik a tőlük szenvedő egyént az öngyilkosságra. Hisztériás szkizoid lelki alkatú személyekre jellemző, hogy olyan indulatelmények hatása alatt lesznek öngyilkosok, amelyek kiiktatják a megfontolást, értelmes gondolatmenetet és a józan viselkedést. Epilepsziás betegeknél a súlyos öntudati zavarban mint tudatot beszűkítő, az ember saját maga ellen irányuló indulati cselekmény fordulhat elő az öngyilkosság. Csak heves fájdalommal járó és hosszan tartó betegségek ritkábban vezetnek öngyilkosságra, mint kedély- és hangulatzavarok. Az öngyilkossághoz vezető út rendszerint fokozatosan, lépcsőszerűen épül meg — csapások és kellemetlenségek hosszú során —, de a döntő lökést az öngyilkosságra a leggyakrabban valami csekélység adja meg. Általában az indulatok játsszák a legfőbb szerepet. Így lesz az öngyilkosság sok esetben „egy csepp a csordulásig teli pohárban” miatt rövidzárlati cselekvés.

Badarság lenne azt gondolni, hogy az öngyilkosságok okainak ezzel a felosztásával és osztályozásával „eszközt” szándékoztam adni, amivel előre meg lehet állapítani, ki lesz majd öngyilkos, hogy a kellő pillanatban közbelépünk és megakadályozzuk az életunt embert szándékának véghezvitelében. Előzőleg említettem, hogy azzal a céllal fogtam hozzá ennek a tanulmánynak a megírásához, hogy meghatározzak és rendszerezek bizonyos tipológiai alaptulajdonságokat, és hogy rámutassak néhány társadalmi-biológiai jellegzetességre Szabadka köztség szuicidiális népességénél, a gyakori öngyilkosságok megelőzését és „gyógyítását” szolgáló intézkedésekhez szükséges következtetések levonásához.

A TÁRSADALMI-BIOLÓGIAI JELLEGZETESSÉGEKHEZ VISSZATÉRVE

Az öngyilkosságok okaival kapcsolatban minden általánosítás hálátlan dolog. Azonban a kép teljessége megköveteli néhány, Szabadka szuicidiális népességére általában jellemző tulajdonság megemlítését.

(I.) Az öngyilkosok számának júniusi tetőzését a szociális medicina az ember idegrendszerének általános nyári ingerlékenységével és a lelkierő gyakori bizonytalanságával és ingadozásával magyarázza. Ugyanakkor megemlíti még a megnövekedett nemi ingerlékenységet, amelyet mint az emberben megmaradt periodikus párosodási ösztön maradványait kell értelmeznünk, ami a szexuális hormonok időszakos kiválasztódásával van kapcsolatban. Hogy ennek a magyarázatnak van tényleges alapja és értelme, e nézet követői bizonyítékként megemlítik, hogy ugyanebben az időben megnövekszenek a személyek ellen elkövetett bűntények; májusban, júniusban, júliusban gyakoriak az erőszakki-sérletek és az erőszak-elkövetések, valamint a házasságon kívüli teherbe esések; és végül a lelki zavarok, azaz a lelki betegek állapotának rosszabbodása éppen

Az alkohol, a féktelen italozás, untalan ivászat, iszákosság olyan öngyilkossági inger, amely, akár az erotika, a menstruáció, a klimaktérium és más izgalmi állapot (csak sokkal gyakrabban), mint fő és nyilvános — a leggyakrabban azonban ál, hamis és hazug — indíték vezet az öngyilkosság elkövetéséhez.

Igy az, amit az öngyilkossággal kapcsolatban mindennapi beszédtemákban alkoholizmusként bélyegzünk meg, nem más, mint részegség. Egy átmeneti lélektörténelmi állapot, amelynek következtén az ember lelki egyensúlya megbomlik és indulatos lesz. Ebben az állapotban az emberben fellazulnak az életösztön kötelekei. Erkölcseileg ingatagga válik. Elhomályosodik és összeszűkül a tudatosság és az önfegyelem határa. Eltörpül az értelem, és az ember „bátorságot” kap az öngyilkos lépéshez.

Az igaz, hogy az ember a határt nem ismerő és folytonos italozástól megváltozik. De nem szabad elfelejteni, hogy magának a mértéktelen ivásnak is a legtöbb esetben nyomós okai vannak. Ebben az esetben egyre megy, hogy ezeknek az okoknak személyi vagy társadalmi méretei vannak. Íme egy eset:

— A fiatalember, aki egyszerű, jóra való munkásember volt, beszéd közben selypített és dadogott. Fogyatékoságai miatt társai állandóan gúnyolták. Amikor eljött az ideje, megnősült. Hamarosan gyerekük született. Az ugratások ekkor sem maradtak el. Féktelen és meggondolatlan munkatársai feleségét is nyelvükre vetették. A magányos, pártfogás nélküli egyszerű munkás nem tudta feleségének eképpen bemocskolását elviselni. A kínzó gondolat — barátok hiányában — az állandó italozáshoz vezetete. Az ital lett egyetlen barátja, vigasztalója. Egy végzetes napon végzett magával és „leszámolt mindenkivel” . . . — Részegen jött haza — mesélte a felesége. — Nem tudtunk szót érteni. Magával akarta vinni a gyereket is. Nem engedtem. Aztán elment szó nélkül . . .

A lényeg az, hogy a féktelen ivás következménye az ember munkaképességének csökkenése. Az iszákosok lelki egyensúlya megbomlik. Családtagjaik számára éveken át elviselhetetlen légkört teremtenek. Állandó ingerlékenységük, kötekedéseik, a családtagok soknemű állandó bántalmazása, a lecsökkenet munkaképesség következtében jelentkező anyagi szükségletek hosszúvá és fájdalmasá teszik az utat az első pohártól az öngyilkosságig. Mert a hosszan tartó és határt nem ismerő iszákosság jellemváltozást — karakter elmezavart és szervi elmezavart — idéz elő. Ennek végpontja pedig az ember személyi és társadalmi elzüllése. Ez a pohártól induló öngyilkosok hosszú és fájdalmas útja, amelynek vége végzetesen rövid . . . Ezért jelenti a mértéktelen italozás, az alkoholizmus elleni harc egyben az öngyilkosságok elleni harcot is . . .

* * *

Az öngyilkosságok alapokai — az alapokok tényezői — a rendelkezésemre álló adatforrásokból és az alkalmazott módszertani kutatási eljárással nem állapíthatók meg. Először is azért maradtak ismeretlenek, mivel az emberek élettörténelmében egy egész sorát képezik a tényleges minőségi tényezőknél, eseményeknek és sajátos tulajdonságoknak, amelyek az egyént olyan pszichoszociális állapotba hozzák, amely bizonyos végzetes pillanatban közvetlenül ösztönözve szuicidiális indítékokkal az önkéntes, saját kezű halálba vezetnek. Az öngyilkosságok alapokai tehát a minőségi tényezőknél láncszerű okozatai összefüggését képezik egy-egy egyén élettörténelmében, s ez sokoldalúan meghatározza az öngyilkosság útját, a közvetlen nyilvános indítékokat, okokat. Ezért az alap-

Ezeket a mutatószámokat egy „post mortem” jelentés alapján becsültem fel, előnyt adva annak a nyilvánosan feltételezett indítéknak, amely a jelentésből konkrét esetben a legelfogadhatóbb közvetlen oka lehetett az öngyilkosság elkövetésének. Emiatt áll fenn az a jó adag valószínűség, hogy az így kiértékelt adatok sok esetben nem szolgálnak és nem tesznek eleget egyes analitikai elemzések követelményeinek, valamint igen foghíjasak volnának, ha felülvizsgálnánk az öngyilkosságok alapokait. Ezek az adatok azonban még így, hiányosan is adnak egy meghatározott feleletet a kérdésre, amely az önkéntes halál okait latolgatja. Tájékoztató tulajdonságukkal a közvetlen okok — a nyilvános valószínű indítékok — a jelenség tulajdonságának egy szintetikus áttekintését adják, és ez azt jelenti, hogy az említett módon kiértékelt adatok alapján levont következtetések nincsenek minden esetben sikertelenségre ítélve.

Ami az öngyilkosságok közvetlen okait, az indítékokat — túlméretezett alkoholfogyasztás, betegségek, lelki feldúltság, rossz családi körülmények, a felelősségtől való félelem és bűntudat, anyagi nehézségek-munkanélküliség, boldogtalan szerelem stb. — illeti, az az igazság, hogy akár egyetlen feltételezett, közvetlen öngyilkossági ok — nyilvános indíték —, akár pedig a különböző társadalmi tényezők külön-külön, önmagukban véve még nem jelentenek föltétlenül öngyilkossági veszélyt, de kölcsönhatásban és együtt, egybehangolva különböző más kedvezőtlen társadalmi-kulturális tényezőkkel, közülük mindegyik nemcsak lappangó, hanem közvetlen ténybeli, valóságos öngyilkossági veszéllyé — közvetlen okká, indítékká — válhat.

Milyen az út a pohártól az öngyilkosságig?

Említettem már, hogy a közvetlen öngyilkossági okok osztályozása arról tanúskodik, hogy a legtöbb ember — az öngyilkosok 28,6 százaléka — a túlzott szeszfogyasztás nyomán bekövetkező kóros levertség és önkívületi állapot következtében öli meg magát. Az adatok azt is mutatják, hogy az öngyilkosok 50 százaléka a megengedettnél többet ivott, 41,4 százaléka pedig kimondott alkoholista volt.

Ezek a számok már maguk is beszélnek. — Csak az a kérdés, hogy mit és hogyan . . . — Az igaz, hogy idült alkoholisták nagy számban követnek el öngyilkosságot. Ennek következtén születnek azok az egyoldalú nézetek, hogy a vezető számba menő öngyilkosságok alapoka nálunk az alkoholizmus, a túlméretezett italozás . . . Az „öngyilkossági járvány” azonban nem tetőz össze a „rámpásőrülettel”. De természetes, hogy az öngyilkosságok és az italozás, iszákosság, az alkoholizmus között van összefüggés. Ám „az út a pohártól az öngyilkosságig” nem mindig rövid. A leggyakrabban hosszú és fájdalmas . . .

Azok a kísérletek, amelyek az öngyilkosságok kórokozóit és vezető helyünket az öngyilkosságok listáján, leegyszerűsítve, mereven a túlméretezett italozással — bortermő vidékünkkel — magyarázzák, már azért sem állják ki a próbát, mert annak ellenére, hogy az ivászat és népdalainkban megénekelte borkedv kultusszá lett, még nem mondható, hogy nálunk víz helyett bort isznak az emberek. Vidékünkönél vannak nagyobb bortermő és több szeszes italt fogyasztó vidékek szerte Európában. Ezek az öngyilkosok listáján mégis messze lemaradnak mögöttünk. E tény arra mutat, hogy maga az alkohol nem egyedüli és nem alapoka a nagyszámú öngyilkosságnak. Sőt, sokkal kevesebb esetben jelenti az öngyilkosságot előidéző közvetlen okot, mint ahogy azt a statisztikai kimutatások mutatják.

dúltság, szervi betegség, családi problémák, szeszes ital túlméretezett fogyasztása, amelynek következtén alkoholos depresszió (önkívületi állapot) áll be, lelkiismeretfurdalás stb.

A pszichiáterek, pszichológusok és népjóléti gondozók sokkal közelebb vannak az öngyilkosságok közvetlen okainak pontos, tényleges tárgyi forrásához, mert a nagyszámú öngyilkossági kísérleteknél való közbelépés alkalmából munkakörükön belül részletesebb és közvetlen, megbízhatóbb értesülésekhez juthatnak arról, hogy miért emelték a náluk „kikötött” emberek kezüket önmagukra. Ebből a szempontból az öngyilkossági esetek szociológiai-statisztikai feldolgozása hátrányos helyzetben van.

Az öngyilkosságok közvetlen okainak említett módon történt osztályozása arról tanúskodik (lásd a 12. számú táblázatot), hogy a legtöbb ember — az öngyilkosok 28,6 százaléka — a túlméretezett iszákosságból eredő kóros levertség és önkívületi állapot következtében öli meg magát. Évi 12 áldozat közül 11 férfi és egy nő. Százalékarányban kifejezve a második helyen 19 százalékkal azok a szerencsétlen emberek vannak, akiket a nehéz szervi betegségek indítanak az öngyilkosság útjára — egy női esetre 1,7 férfi eset jut. Az öngyilkosok 17,9 százalékát a lelki betegségek előidézte zilált lelkiállapot, elmezavar, lelki feldúltság viszi az önkéntes halálba. A nemek közti arány ebben az esetben két nő és három férfi. Negyedik helyen 16,7 százalékkal azok az esetek vannak, amelyeknél az öngyilkosság fő indítéka a családi probléma, a rendezetlen családi viszony, az elviselhetetlen családon belüli veszekedés. A férfiak és nők közötti arány megközelíti a nemek öngyilkossági eseteinek általános arányát — családi problémák miatt két nőre öt férfi öli meg magát. Az öngyilkosságok közvetlen okainak — az öngyilkossági indítékoknak — további százalékmegoszlása: büntudat — félelem a felelősségtől 4,7 százalék, anyagi nehézségek 3,6 százalék, boldogtalan szerelem 2,4 százalék, egyéb okok 4,7 százalék és ismeretlen 2,4 százalék.

12. számú táblázat

Az öngyilkosságok közvetlen okainak — az öngyilkossági indítékok — megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Öngyilkos lett	Az öngyilkosok				Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
	százaléka	száma	Ebből férfi	nő	
szervi betegség miatt	19,0	16	10	6	1,7
lelki feldúltság miatt	17,9	15	9	6	1,5
családi problémák miatt	16,7	14	10	4	2,5
anyagi nehézségek miatt	3,6	3	2	1	2,0
túlzott szeszfogyasztás miatt	28,6	24	22	2	11,0
büntudat miatt	4,7	4	3	1	3,0
boldogtalan szerelem miatt	2,4	2	1	1	1,0
egyéb okok miatt	4,7	4	3	1	3,0
ismeretlen okok miatt	2,4	2	1	1	1,0

A KÖZVETLEN OKOK

Nem fér hozzá kétség, hogy a válások, a kiskorú bűnözés, a gazdasági visszaélés, a prostitúció, az alkoholizmus, a gyilkosságok és öngyilkosságok nagyarányú viszonyszámai egyúttal viszonylagos mutatószámai a közösség társadalmi „züllöttségének”, a társadalmi-kulturális struktúrák és az őket alkotó elemek meg bomlott egyensúlyának. Ezek a viszonyszámok tájékoztatnak bennünket a terület népességének mentális egészségéről.

Tulajdonságaiknál fogva Szabadka község öngyilkossági arányszámai nemcsak az egyének személyiségének mentális egyensúlyi hiányosságáról tájékoztatnak, hanem egy társadalomkörtani tömegjelenség viszonylagos jelzői is, amely ráerőszakolta magát a közösségre. A jelenség teljes értékű, tényleges okainak felfedése képezi a legbonyolultabb és legnehezebb feladatot. Az öngyilkosság okainak meghatározásában a szociális medicina két, minden öngyilkosnál és az öngyilkosságokra jellemző, jelenlevő tényezőből indul ki. Ezek a (1) szuicidiális diszpozíció vagy mentalitás (öngyilkossági hajlam-hajlandóság vagy lelki alkat) és a (2) szuicidiális motivációk (öngyilkossági indítékek).

Az öngyilkossági lelki alkat vagy hajlandóság lehet öröklött, vagy a szocializálás folyamán az embernél kialakult megfoglyatkozott — lecsökkent, vagy feltételekhez kötött életösztön, vagy a túlérzékeny lelki visszahatás az összes különböző egzogén (külső) és endogén (belső) ingerekre. Egyes tapasztalatok szerint az öngyilkosok egy meghatározott számánál — 10—20 százalékig — fönnáll egy bizonyos öröklődési terhelttség, amely aszcendens (felmenő ági) és kollaterális (oldalági) rokonságnál: a szülőknél, a nagyszülőknél, fivéreknél és nővéreknél, nagybácsiknál és nagynéniknél elkövetett öngyilkosságokban, pszichopátiában, szkizofréniában, alkoholizmusban, bűnözésben és más rendellenes cselekvésekben nyilvánul meg. Ezekkel, az orvostudomány által felfedett és bebizonyított tényekkel, figyelembe véve más szociális, öngyilkosságra serkentő tényezők hatását is, magyarázhatjuk az egyes családokban előforduló szomorú degeneratív jelenséget — a több öngyilkossági esetet. Természetesen ez nem jelenti még azt, hogy az öngyilkosság genetikailag öröklődő tulajdonság.

A szuicidiális motiváció vagy öngyilkossági indíték az az öngyilkosságra serkentő tényező, amelyet az öngyilkos tettének ürügyéül érez, és saját kezű halálának indoklását látja benne. Az alapindítékkal együtt rendszerint több másodlagos szuicidiális motiváció készíteti az embert öngyilkosságának elkövetésére. Az indítékok társulását és összhatását az áldozat mint tettének okát éli át, tekintet nélkül arra, hogy mit gondolnak és éreznek cselekvésével kapcsolatban mások. Ily módon az öngyilkos számára az átélt dolgok kizárólagosan sorsdöntőek és mértékadóak abban az indulatban, amikor kioltja saját életét.

A szociológia nyelvére fordítva, a szuicidiális motivációk képezik az öngyilkosságoknál azokat a valószínű közvetlen okokat, amelyek az öngyilkossággal kapcsolatos „post mortem” információk alapján a nyilvánosság számára mint a tett elkövetésének okai maradnak meg.

Az öngyilkosságok közvetlen okait, vagyis a közvetlen okok tényezőit az ember rendellenes viselkedésének azon külső megnyilvánulásai vagy különböző betegségek által okozott lelkiállapot képezik, amelyek közvetlen hatása folytán az ember végez önmagával, és leszámol a világgal. Ebben az értelemben az öngyilkosságok közvetlen okai, azaz a primér öngyilkossági indítékek: lelki fel-

Az öngyilkosságok megoszlása az elkövetési mód szerint
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

elkövetési módja	Az öngyilkosságok				Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
	százalék- megoszlása	száma	Ebből		
			férfi	nő	
felakasztással	45,2	38	31	7	4,4
méreg által	42,8	36	24	12	2,0
vonat alá fekvéssel	6,0	5	4	1	4,0
kútba ugrással	3,6	3	1	2	0,5
egyéb módon	2,4	2	1	1	1,0
Összesen	100,0	84	61	23	2,6

Annak ellenére, hogy a rovarirtó és növényvédő szerrel való megmérgezés az öngyilkosság elkövetésének mind „kedveltebb” módja lesz, a Foszferno—20 és a paration „divatmérget” még csak viszonylagosan sem használják azonos arányban a férfiak és a nők. A méreg által való távozás az élők sorából az életunt nők útja. Ezen a módon egy nőre „csak” két férfi megy önként a halálba, míg a felakasztásnál egy női esetre 4,4 férfi eset jut. A felakasztás továbbra is megmaradt „férfias tettnek”. Egy nőre négy férfi fekszik vonatkerekek alá. Kútba ugrással leggyakrabban a nők végeznek magukkal, két nőre „csak” egy férfi választja a vízbe fulladás e módját. Jellegetes sajátosság, hogy azok az egyének, akik kútba ugrással ölték meg magukat, kivétel nélkül gyógyított lelki betegek voltak, és a gyógyításról való elbocsátás után mint „kigyógyultak” kerestek menedéket valamely kút sejtelmes mélységében.

Az öngyilkosok nemzetiségi hovatartozás szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Nemzetiség	Az öngyilkosok				Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
	nemzetiségi arányszáma 100 000 lakosra	száma	Ebből		
			férfi	nő	
szerb	28,0	5	3	2	1,5
horvát	50,0	25	19	6	3,1
magyar	72,7	52	38	14	2,7
más nemzetiség	55,9	2	1	1	1,0
Összesen	58,7	84	61	23	2,6

AZ ÖNGYILKOSSÁGOK ELKÖVETÉSÉNEK MÓDJA —

IX. A kötélt és a mérgegyében...

A táblázatban kimutatott adatok (lásd a 11. számú táblázatot) a maguk módján, viszonylagosan bizonyítják azt a nézetet, amely szerint az öngyilkosság elkövetésének módját meghatározott időben és meghatározott környezetben, általában az „utánzás” törvényszerűsége határozza meg. Maga az élet kioltásának gyakorlati eljárása pedig meghatározott határokon belül gyakran szimbolikusan és szimptomatikusan megoszlik az öngyilkosok neme, kora, társadalmi pozíciója, foglalkozása és tett előtti lelkiállapota szerint.

A múltban, sőt még nem is olyan régen — a növényvédőszeres széles körű elterjedéséig és használásáig — az emberek leggyakrabban felakasztották magukat. Így végzett magával az öngyilkosok több mint 70 százaléka. Az élettől való megválásnak e módja ma az esetek 45,2 százalékát teszi. A megmérgezés, amely az önkéntes halál kivételes és ritka módja volt, ma gyakoriságával — az esetek 42,8 százalékával — teljesen fölzárkózott a felakasztás mögé. Az élettől való önkéntes megválás e két klasszikus módja az esetek 88 százalékát teszi. Harmadik helyen 6 százalékkal a vonat alá fekvés van, utána pedig 3,6 százalékkal a kútba ugrás következik. Egyéb módon az öngyilkosok 2,4 százaléka évente egy-két esetben vonatból való kiugrással, villamos alá fekvéssel, tóba ugrással, fejbélövessel stb. végez önmagával.

Az öngyilkosok város és vidék szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

A település típusa	települési arányzáma 100 000 lakosra	Az öngyilkosok			Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
		száma	Ebből férfi	nő	
urbánus típus (városi településen)	47,5	39	26	13	1,8
rurális típus (vidéken)	73,9	45	35	10	3,5
Összesen	58,7	84	61	23	2,6

Ha a Szabadka községre vonatkozó adatokat összehasonlítjuk Vajdaságra vonatkozó adatokkal, azt látjuk, hogy Vajdaságra csakúgy, mint Európa más országaira, jellemző a szabályszerűség, amely szerint a városiaknál „kedveltebb” az öngyilkosság, mint a falusiaknál. Vajdaság városaiban az öngyilkossági arányszám átlagban 24,9, míg a többi településekben a 100 000 lakosra jutó öngyilkossági esetek száma 19,1.

ÖNGYILKOSSÁG ÉS NEMZETISÉG —

VIII. Magyar betegség az öngyilkosság? ...

A Szabadka község területén élő lakosság nemzetiségi csoportjaiból toborzódó öngyilkosok között lényeges arányszámbeli különbség áll fenn. A nemzetiségi csoportok nem viszonyulnak azonosan az öngyilkossághoz mint társadalmi jelenséghez. A község területén élő lakosság öngyilkosainak nemzetiségi arányszámai alapján az emberben önkéntelenül is megszületik a gondolat, hogy talán „magyar betegség” az öngyilkosság, mert a magyar nemzetiségű öngyilkosok arányszáma kirívóan magára hívja a problémát tanulmányozók figyelmét. (Lásd a 10. számú táblázatot.) A lakosság többi nemzetiségéhez viszonyítva leggyakrabban a magyarok követnek el öngyilkosságot. A magyarok öngyilkossági arányszáma Szabadka község területén 72,7. E szám 14-gyel nagyobb a község általános öngyilkossági arányszámánál. Különben a magyarok öngyilkossági arányszáma Vajdaságban 32,7. Összehasonlítva Szabadka község magyar lakosainak öngyilkossági arányszámát Vajdaság magyar lakosságának öngyilkossági arányszámával, nem kis meglepetésre azt látjuk, hogy Szabadka magyar lakosságának öngyilkossági arányszáma 40-nel nagyobb, mint a vajdasági.

A község lakosságának három legnépesebb nemzetisége — magyarok, horvátok, szerbek — közül a horvátok nemzetiségi öngyilkossági arányszáma 50,0, a szerbeké 28,0. A községben élő horvátok és szerbek öngyilkossági arányszámai a község általános öngyilkossági arányszáma alatt vannak. Az előbbieké 8,7-tel, az utóbbiaké pedig 30,7-tel.

Foglalkozásra nézve a legtöbb öngyilkos a magánföldművesek közül regrutálódik. Ez a foglalkozási csoport adja Szabadka szuicidiális népességének 33,3 százalékát. Köztük egy nőre 27 férfi öli meg magát évente. Második helyen 27,4 százalékkal a munkások vannak. Ezeknél a nemek közti öngyilkossági arány egy nő : hét férfi. A foglalkozások öngyilkossági ranglétráján a harmadik helyen a háztartásbeliek vannak 19 százalékkal. Utánuk következnek a nyugdíjasok 9,5 százalékkal — egy nőre hét férfi öngyilkossal —, míg a többi foglalkozásbeliek százalékaránya az öngyilkosok struktúrájában 3,6 és 1,2 százalék között van.

ÖNGYILKOSSÁG ÉS TELEPÜLÉS —

VII. A vidék vette át a vezetést...

Mindazok, akik a közelmúltban foglalkoztak az öngyilkosságok problémájával, mint a maga nemében sajátos társadalmi fenoménal, nagybetűkkel írták: Az öngyilkosságok száma a városokban kétszer vagy háromszor nagyobb, mint falun. A város nagyságának egyenes arányával nő a benne történő öngyilkosságok száma is. E jelenséget az ún. városi élet stílusával, a városi mentalitással, a városban való rohanó, dinamikus élettel és magával a város erkölcsi konglomerátumával (egyvelegével) magyarázták. Benne az emberek gyakran és erősebben vannak kitéve azoknak a körülményeknek, amelyekből az öngyilkossági hajlandóság tevődik össze. A hajlandóság előidézőjének azokat az állandóan jelenlevő és az emberek személyiségére ható megsokszorozódott bonyolult öngyilkossági indítékokat látták, amelyek az öngyilkosságok közvetlen okozói, és amelyekben a város sajátos életénél fogva bővelkedik.

A Szabadka községre vonatkozó szuicidiális adatok ellentétben állnak az említett általánosított szabályszerűséggel, és arról tanúskodnak, ha netán a múltban itt is e szabályszerűség szerint oszlottak meg a városi és vidéki öngyilkossági esetek, ma a jelenségben fordulat állt be. A község városi öngyilkossági arányszáma 47,5, míg a többi település — a falvak és tanyavilág —, a vidék öngyilkossági arányszáma 73,9. Más szavakkal, ez azt jelenti, hogy évi átlagban 82 091 városi lakosra 39 városban élő ember és 60 902 vidéki lakosra 45 vidéki ember öli meg magát.

Az 1959—1963-as időszakban Szabadka városi területének öngyilkossági arányszáma 51,7 volt. Ebben az időben a városi lakosság öngyilkosainak száma évi átlagban ugyancsak 39 volt, azonban az arányszám Szabadka városának az 1961-es népszámláláskor megállapított lakosságához van viszonyítva. Ebben az évben Szabadka városi területének, beleértve Palics belső szűk területét is, 77 715 lakosa volt.

Az adatok összehasonlítása alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Szabadka városi területén a lakossághoz viszonyítva csökken az öngyilkosságok száma. A maga módján érdekes az a tény, hogy a város területén egy nőre két férfi öli meg magát, vidéken pedig két női öngyilkosra hét férfi öngyilkossági eset történik. Az esetek ilyen megoszlása azokat az általánosításokat bizonyítja, amelyek szerint újabban, különösen a városokban hirtelen emelkedik a női öngyilkosok száma. Erről tanúskodnak az abszolút számadatok is, mert a város területén 23 férfihez viszonyítva 13 nő öli meg magát, míg a rurális területen 35 férfihez viszonyítva csak 10 nő válik meg önkézüleg életétől. (Lásd a 9. számú táblázatot.)

ÖNGYILKOSSÁG ÉS FOGLALKOZÁS —

VI. Az östermelőknél nincs „bolnap”...

Az öngyilkosok foglalkozás szerinti kimutatása számbeli képet kellene hogy adjon arról, hogy bizonyos foglalkozási csoportokban milyen nagy az öngyilkosok arányszáma. Azaz mennyi egyes foglalkozásokban azoknak az embereknek a száma, akik öngyilkossággal távoznak az élők sorából. Ez a kimutatás megadná a foglalkozási csoportok — földművesek, bányászok, ipari munkások, forgalmi, kereskedelmi, kommunális szolgáltatások, irodai és vezetőségi személyzet, a szakemberek és művészek és más foglalkozások szuicidiális vetületét.

Ha pedig az öngyilkosokat a foglalkozásukban elfoglalt rang szerint csoportosíthatnánk, akkor a foglalkozáson belüli termelői viszonyokról és az öngyilkosságra való hajlamosságukról kapnánk képet. A csoportosításnak e kritériuma alapján az öngyilkosok termelői kategóriái következő csoportjainak lenne szempontunkból társadalmi jelentősége: munkások, tisztviselők, termelőszövetkezeti tagok, önálló termelők segédmunkások nélkül, munkaadók, háztartásbeliek, ipari tanulók stb.

Mivel az említett két csoportosításnak társadalmilag széles skálájú, heterogén diapazonja van, a rendelkezésemre álló adatok alapján általuk nem tudtam a tényeknek megfelelően kimutatni az öngyilkosok foglalkozás szerinti megoszlását. Emiatt kompromisszumhoz folyamodtam, amelyben az öngyilkosok foglalkozásbeli stratifikációját olyan módon oldottam meg, hogy az áldozatokat olyan foglalkozási csoportokba osztályoztam, amelyeknek egyben megvan a közvetlen foglalkozás és a termelési rang jellegzetessége. Ennek alapján a táblázatban kimutatott adatok arról kellene hogy nyújtsanak viszonylagos képet, milyen hatása van az öngyilkosságra az egyes foglalkozásoknak. (Lásd a 8. számú táblázatot.) A kimutatott foglalkozások a következők: munkások, magánföldművesek, tisztviselői és vezetői személyzet, szakemberek és művészek, nyugdíjasok és háztartásbeliek.

8. számú táblázat

Az öngyilkosok foglalkozás szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Foglalkozások	százalék- aránya	Az öngyilkosok			Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
		száma	Ebből férfi	nő	
munkások	27,4	23	20	3	6,7
magánföldművesek	33,3	28	27	1	27,0
iparosok	3,6	3	3	—	3 férfi
tisztviselő és vezetői személyzet	3,6	3	2	1	2,0
szakemberek és művészek	1,2	1	1	—	1 férfi
nyugdíjasok	9,5	8	7	1	7,0
háztartásbeliek	19,0	16	—	16	16 nő
foglalkozás nélküliek és egyéb	2,4	2	1	1	1,0
Összesen	100,0	84	61	23	2,6

ÖNGYILKOSSÁG ÉS MŰVELTSÉG —

V. Nem kell féltetni az intelligenciát...

Általában elfogadott az a nézet, hogy a műveltség és iskolai képzettség az egyik oldalon és az öngyilkosságok száma között a másik oldalon viszonylagosan egyenes pozitív arány áll fenn. Ez azt jelenti, hogy a művelt lakosság öngyilkossági arányszáma nagyobb kell hogy legyen, mint a kevésbé művelt népességé, mivel a magasabb iskolai képzettséggel rendelkező emberek — a feltételezett nézet szerint — hajlamosabbak az öngyilkosság elkövetésére, míg a nem iskolázottak ritkábban ölik meg magukat.

Ilyen vonatkozású arányszámok hiányában ezen a helyen, a táblázatban kimutatott adatok alapján (lásd a 7. számú táblázatot), azt az általános következtetést vonhatjuk le, hogy tájunkon az intelligencia nincs veszélyeztetve az öngyilkosságtól, de annál nagyobb szuicidiális rizikó fenyegeti a középfokú és alacsony képzettséggel rendelkező lakosságunkat. Mert az öngyilkosok több mint háromnegyedének — 77,4 százalékának — nincs teljes általános, vagy csak általános iskolai képzettsége van; 7,1 százalékának nincs iskolai végzettsége, míg nagyon kevés a főiskolát vagy egyetemet végzett öngyilkosok száma — 2,4 százalék. Az öngyilkosok 13,1 százalékának van általában középipiskolája vagy szak-, esetleg magas szakképzettsége. Rájuk jellemző, hogy évente tizenegy öngyilkos között csak egy nő van.

7. számú táblázat

Az öngyilkosok iskolai végzettség szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Iskolai végzettség	százalék- aránya	Az öngyilkosok			Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
		száma	Ebből férfi	nő	
iskolai végzettség nélküliek és írástudatlanok	7,1	6	5	1	5,0
nem teljes általános iskolai és általános iskolai végzettséggel rendelkezők	77,4	65	45	20	2,2
középipiskolai végzettséggel vagy szakképzettséggel és magas szakképzettséggel rendelkezők	13,1	11	10	1	10,0
főiskolai és egyetemi végzettséggel rendelkezők	2,4	2	1	1	1,0

sági eset sajnálatosan szomorú esemény, a jelenségnek pedig társadalmi méretei vannak, amely iránt közösségünknek látó szemmel és halló füllel kell fordulnia. Mert, amikor egy társadalmi közösségben az egyéni esetek tömegjelenséggé nőnek, maga a jelenség mint elgondolkoztató társadalmi betegség nehezedik a közösségre.

ÖNGYILKOSSÁG ÉS CSALÁDI ÁLLAPOT —

IV. Veszélyben a nők férfiak...

Ha górcső alá vesszük az adatokat, amelyek az öngyilkosok családi állapotát tükrözik, nem kis meglepetéssel tapasztaljuk, hogy az apa- és anyaság a maga módján közvetve favorizálja (elősegíti) az öngyilkosságot. A mindennapi közvetlen tapasztalat a családi problémákról és a rossz házastársi viszonyról cáfolhatatlanul tanúsítja, hogy a családi élet nagyon alkalmas és bőven termő talaja az indulatoknak, ingerlékenységnek, nézeteltéréseknek, összetűzéseknek, a megbomlott családi és házastársi viszonyoknak, amely sok esetben közvetlen okozója a lelki egyensúlyából kibillent ember saját kezű halálának — utolsó csepp a csordulásig teli pohárban. Mert a házasság öngyilkosok 80 százaléka szülő, akik után sok esetben több kiskorú gyerek marad vissza. Hogy a házasságnak és szülőségnek valóban meghatározott szerepe van az öngyilkossági indítékok kiértékelésében, viszonylagosan bizonyítja az öngyilkosok számának családi állapot szerinti megoszlása. (Lásd a 6. számú táblázatot.)

A község területén az öngyilkosok majdnem 68 százaléka volt házasságban élők. A nők férfiak nagyobb öngyilkossági veszélynek vannak kitéve, mint a férfias asszonyok, mivel egy házasságban élő nő öngyilkossági esetére 3,4 nő férfi esetet jegyez a statisztika. A nőtelenek és hajadonok az öngyilkosok 13,1 százalékát, az elváltak és özvegyek pedig egyaránt 9,5 százalékát teszik. Jellemző, hogy majdnem háromszor annyi nőtelen férfi öli meg magát, mint hajadon. Az elváltaknál az arány 1 női : 1,7 férfi eset, míg az özvegyeknél az élettől való saját kezű megváltás azonosan kedvelt — számarányban egy az egyhez.

6. számú táblázat

Az öngyilkosok családi állapot szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Családi állapot	százalék-aránya	Az öngyilkosok			Férfiak viszonyítva a nőkhöz a F/N
		száma	Ebből férfi	nő	
nőtlen — hajadon	13,1	11	8	8	2,7
házasságban élő	67,9	57	44	13	3,4
elvált	9,5	8	5	3	1,7
özvegy	9,5	8	4	4	1,0
Összesen	100,0	84	61	23	2,6

osztályban, amely tizenkét évet ölel fel, már sokkal több férfi öli meg magát, mint nő. Két női öngyilkosra öt férfi öli meg magát. A nagykorúak második korosztálya, amely húsz évet foglal magába, a női és férfi öngyilkosságok közti arány 2,8-ra nő, míg abban a korcsoportban, amelybe az 51 évesek és idősebbek tartoznak, egy női öngyilkosságra majdnem három férfi öngyilkosság jut — pontosabban az arány 1 : 2,9-hez.

5. számú táblázat

Az öngyilkosok életkor szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Korcsoportok	Az öngyilkosok				Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
	száma	százalék- megoszlása	Ebből férfi	% nő	
17 évig	2	2,4	33,3	66,7	0,5
18—30 "	13	15,5	71,2	28,8	2,5
31—50 "	27	32,1	73,8	26,2	2,8
51 évesek és idősebb	42	50,0	74,7	25,3	2,9
Összesen	84	100,0	72,6	27,4	2,6

Amellett, hogy minden öngyilkosság szomorú és sajnálatos eset, igen jelentős és minden figyelmet megkövetelő társadalmi probléma az, hogy a fiatalok és az ún. „érett felnőttek” közül sokan követnek el öngyilkosságot. Mert az öngyilkosok csaknem 48 százaléka 18 és 50 év között van. Ez a korosztály jelentős kapcsolatban áll társadalmunkkal. Az egyik oldalon mindegyik öngyilkos munkaerőt képvisel — tehát termelő. A másikon pedig a legtöbbször szülő — ők képezik a családi és szülői viszonyok magvát.

Ezek a lényegbeli tények szoros kapcsolatban vannak a társadalmi közösségek — ebben az esetben Szabadka község — társadalmi-gazdasági és kulturális szerkezetének alapelemeivel, mivel az esetek gyakorisága rámutat a népesség egy részének határozott lelki egyensúlyhiányára. Mert az esetek ebből a korosztályból toborzódnak, amely tulajdonképpen elemi termelője az össz anyagi javaknak és szellemi termelésnek. Azaz fő hordozója a társadalmi-gazdasági és kulturális életnek.

Még manapság is gyakran találkozhatunk olyan nézetekekl, amelyek az öngyilkosságokra mint jelenségre lekicsinylően néznek. Számukra az öngyilkosság valamilyen elmebaj, azaz a társadalomra káros emberek lelki zülaltségának megnyilvánulási formája, s ennek következtében az öngyilkos hajlamú emberek úgyis csak káros, közösséggellenes vagy legalábbis betegesen különcödő tagjai társadalmunknak, akiknek nem lehet semmi hasznát venni, akikért tehát nem kár. Eppen e „haszontalansági” nézetből kiindulva, az igazság az, hogy sok öngyilkos munkaképes, és hogy ugyanakkor többségük a legdrágább családtag. Ezért maga a jelenség, amennyiben nagyobb méreteket ölt, igen jelentős társadalmi kár, veszteség, mivel az áldozatok kétharmada társadalmilag nem holt, hanem egészséges, munkára alkalmas, potenciálisan igen hasznos tagja társadalmunknak.

Az elmondottak alapján nyugodtan leszögezhető, hogy mindegyik öngyilkos-

öngyilkos nővel szemben majdnem három férfi öli meg magát. Pontosabban, egy női esetre 2,6 férfi eset jut. A város területén egy női esetre 1,8, vidéken pedig 3,5 a férfi esetek száma. Másként kifejezve ez azt jelenti, hogy a község városi lakosságánál egy női öngyilkosra két férfi, a falusi és tanyavilági lakoságnál pedig két nőre hét férfi öli meg magát. (Lásd az 1., 4. és 9. számú táblázatot.)

4. számú táblázat

Az öngyilkosságok nemek szerinti megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

	Az öngyilkosok száma		
	férfiak	nők	összesen
Összesen	61	23	84
%	72,6	27,4	100,0
Arányszáma az 1964—1967-es időszakban 100 000 lakosra	88,9	30,9	58,7
Arányszáma az 1961-es népszámlálás népességadataihoz viszonyítva 100 000 lakosra	92,8	32,4	61,4
A lakosság száma az 1964—1967-es időszakban	68 637	74 356	142 993
A lakosság száma az 1961-es népszámlálás alapján	65 739	71 043	136 782

ÖNGYILKOSSÁG ÉS ÉLETKOR —

III. Az ötvenedikén túl gyakori vendég...

Az öngyilkosok száma fokozatosan nő az életkorrall. Szabadka község területén évente 84 öngyilkos között csak két kiskorú található. Azonban a kiskorúak öngyilkossági kísérletei mind gyakoribbak, és maguknak az áldozatok számának is növekvő tendenciája van. Míg a kiskorúak az öngyilkosok 2,3 százalékát teszik, addig a 18—30 évesek 15,5 százalékát adják az életuntaknak; a 31—50 évesek 32,1 százalékkal vesznek részt a statisztikában; az 51. életéven felüli lakosság pedig már az öngyilkosok felét adja, azaz az össz-öngyilkosok 50 százalékát. (Lásd az 5. számú táblázatot.)

Az említett korcsoportokban a férfi és női öngyilkosok az alábbi százalékmegoszlás szerint vesznek részt:

17 évig	33,3% férfi	66,6% nő
18—30 "	71,2% "	28,8% "
31—50 "	73,8% "	26,2% "
51 év és idősebb	74,7% "	25,3% "

Jellegzetes, hogy a fiúk ritkábban vesznek „bátorságot” az önmagukkal való végzésre, mint a lányok. Az arány 2 lány : 1 fiú. A nagykorúaknál az első kor-

Az öngyilkosságok számának negyedévi megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Negyedévek	Az öngyilkosságok			Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
	száma	Ebből férfi	nő	
I.	14	9	5	1,8
II.	27	20	7	2,8
III.	22	16	6	2,7
IV.	21	16	5	3,2
Összesen	84	61	23	2,6

Általános öngyilkossági szabályszerűség, az öngyilkosságok számának januártól júniusig való növekedése, a júniusi tetőzés, a maximális május—június—júliusi és a minimális december—január—februári három hónap. E szabályszerűség jellemző Vajdaságra mint egységes területre, és ez alól Szabadka és környéke sem képez kivételt. A község területén az évente előforduló öngyilkosságok 12,0 százaléka esik júniusra, 10,7—10,7 százaléka májusra és júliusra. A legkevesebb öngyilkosság januárban történik — az évi esetek 3,6 százaléka.

Ha nemek szerint nézzük a szomorú jelenséget, ugyancsak azt látjuk, hogy a legtöbb férfi júniusban végez önmagával, a legkevesebb pedig januárban. A legtöbb nő júliusban vet véget életének, míg érdekességként megemlíthető, hogy a négyéves időszak alatt egyetlen nő sem lett öngyilkos augusztusban.

ÖNGYILKOSSÁG ÉS A NEMEK —

II. A nemkívánt előjog...

A férfiak között gyakoribbak az öngyilkosságok, mint a nők között, a két nem között pedig sokkal kisebb a különbség városban, mint vidéken: Jugoszláviában a férfi öngyilkosok a női öngyilkosok kétszeresét teszik. Világviszonylatban az öngyilkosok nemek szerinti megoszlása általában: két-három férfi — egy nő. Vajdaságban minden százezer lakos közül 19 férfi és 7 nő távozik saját kezű önkéntes halállal az élők sorából.

Előzőleg említettem már, hogy Szabadka község népességének általános öngyilkossági arányszáma 58,7. Ha külön-külön vizsgáljuk a férfiak és nők öngyilkossági arányszámait, nem kis meglepetésre látjuk, hogy a község férfi lakossága majdnem háromszor olyan hajlamos az öngyilkosságra, mint a női népesség, mivel a férfi lakosság öngyilkossági arányszáma 88,9, míg a „gyengébb” nemé csak 30,9. Azaz a férfiak 72,6 százalékát, a nők pedig 27,4 százalékát teszik azoknak az embereknek, akik megelégtették e földi életet, és az önközű halálban kerestek megnyugvást.

Más szavakkal ez azt jelenti, hogy Szabadka község területén általában egy

AZ ÖNGYILKOSSÁGOK HAVI MEGOSZLÁSA —

I. Júniusban tetőz a járvány...

Nemegyszer hallottam már, hogy: „Szabadkán és környékén az öngyilkossági járvány tavasszal a földmunkákkal kezdődik és ősszel a rámpásőrülettel tetőz.” Ez téves általánosítás. A kutatómunka mást mutat. Az öngyilkosságok eseteiről rendszerezett adatok azt mutatják, hogy az öngyilkosságok száma januártól júniusig nő. A tetőpont júniusra és a két szomszéd hónapra — májusra és júliusra — esik. (Lásd a 2. számú táblázatot.) Ezek a hónapok az öngyilkosságok számának maximális negyedévét teszik. Évi átlagban ebben a negyedben — május, június, július — 28 ember vet véget saját kezűleg életének.

2. számú táblázat

Az öngyilkosságok havi megoszlása
Szabadka község területén
(1964—1967-es átlag)

Hónapok	Az öngyilkosságok				Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N
	százalék- megoszlása	száma	Ebből férfi	nő	
január	3,6	3	2	1	2,0
február	7,1	6	3	3	1,0
március	6,0	5	4	1	4,0
április	9,5	8	6	2	3,0
május	10,7	9	6	3	2,0
június	12,0	10	8	2	4,0
július	10,7	9	5	4	1,2
augusztus	7,1	6	6	—	6 férfi
szeptember	8,3	7	5	2	2,5
október	9,5	8	6	2	3,0
november	9,5	8	6	2	3,0
december	6,0	5	4	1	4,0
Összesen	100,0	84	61	23	2,6

Ha naptár szerinti negyedévek alapján osztályozzuk az öngyilkosságok számát, az eredmény azt mutatja, hogy a legtöbb öngyilkosság az év második — április, május, június —, a legkevesebb pedig az év első — január, február, március — negyedévében történik. (Lásd a 3. számú táblázatot.)

például a nemiség, kor, családi állapot, városi és vidéki lakosság, nemzetiség, iskolai képzettség, foglalkozás stb. Az ilyen módon kapott viszonykapcsolati adatok kiindulópontjai — tudományos nyelven *hipotézisei* — kell hogy legyenek a jövő e problémát tárgyaló mélyebb és átfogóbb tudományos kutatómunkáinak.

SZABADKA ÖNGYILKOSAINAK TÁRSADALMI-BIOLÓGIAI JELLEGZETESSÉGEI

Öngyilkosságnak tekintjük azt a cselekvést, amikor az ember tudatosan, saját kezűleg vet véget tulajdon életének. Amennyiben egy közösségben — területi körzetben — az öngyilkossági esetek gyakoriságukkal tömegjelenséggé lesznek, ennek a jelenségnek lényeges tulajdonsága, hogy egy társadalomkörtani állapot hírnökét, viszonylagos mutatóját jelenti. Maga az állapot pedig, mint olyan, össz-társadalomkörtani kölcsönhatásával ráerőszakolta magát mint közügy a közösségre.

A körtani jelenségről, mint társadalmi problémáról, csak akkor tudhatunk meg valamit bővebben, akkor kapjuk meg a számtalan miértre a kielégítő választ, ha két kérdésre keresünk feleletet:

Először tudnunk kell, hogy kik azok az emberek — milyen tulajdonságok jellemzik őket —, akik tulajdon életük saját kezű, önkéntes kioltásában találják létiük utolsó cselekedetét, és sajnálatos módon végeznek önmagukkal.

Másodszor arra kell megkeresnünk a feleletet, hogy mik az öngyilkosságok okai, mi vezeti ezeket a nemcsak önmaguktól, hanem sok esetben a társadalomtól is eldobott embereket az önkéntes halálba. Mik a gyakori öngyilkosságok alapokai, a tényleges indítékok, és mik az esetek nyilvános, közvetlen indítékai?

A megfelelő feleletnek, amely után az első kérdés kutat, az öngyilkosságokról való sokoldalú és teljes informálásban van a jelentősége. Mert a társadalmilag igen lesújtó jelenség megelőzésére, az életunt emberek, az öngyilkosjelöltek tulajdonságainak részletes ismerésére van szükség. Ezért tartom szükségesnek a részletes ismerkedést a szuicidiális népesség — az öngyilkosok — ismérveinek néhány struktúrájával, mivel csak az öngyilkosságok bio-pszichoszociális struktúráinak ismerése az öngyilkosságok okainak és indítékainak ismerésével együtt adhatja meg a megelőzés és elhárító intézkedések programjának indító alapját.

Szabadka község társadalmi-gazdasági, néprajzi, kulturális, embertani, szociális, történelmi és más társadalmi jellegzetességeivel, életlehetőségi hagyatékaival egy sajátos társadalmi-kulturális területi egységet képez, amelyen a népesség több mint 57 százaléka városi lakos, 50 százaléka magyar, 35 százaléka horvát, 12,5 százaléka szerb, 2,5 százaléka pedig más nemzetiségű. Néprajzilag és biológiailag a község — csakúgy, mint az egész környék — népessége fáradt, öreg. Műveltségi szintje pedig viszonylagosan magas. A lakosság többsége őslakos.

A község ökológiai régiójának tulajdonságai adják az alapját annak a föltételezésnek, amely szerint a táji és néprajzi tulajdonságok más, különböző társadalomkulturális jellegzetességekkel és meghatározott társadalmi-pszichológiai hagyatékokkal együtt — kulturális ellentétek és ütközések; tradíció; akulturációs és inkulturációs folyamatok; folyamatok, amelyekben az emberek elsajátítanak, magukévá tesznek vagy eldobnak bizonyos erkölcsi és viselkedési szabályokat és értékeket; bizonyos pszichoszociális típusok jellembeli kialakulása; a mentalitás formálása; a társadalmi-erkölcsi értékrendszerek kialakulása; a terület belső sajátossága, amellyel sajátos társadalmi-kulturális közösséget alkot, különbözve Jugoszlávia többi területi egységeitől — lényegesen hatnak arra, hogy Szabadka község területén elgondolkoztatóan sok az öngyilkosság.

Ezért kíséreltem meg első lépésként az öngyilkosságok számát egybevetni a község lakosságának bioszociális és néprajzi jellegzetességeivel, mint amilyen

A JELENSÉG TANULMÁNYOZÁSÁNAK CÉLJA —

Egy elmélet-tapasztalatbeli értekezés a jelenség megelőzését szolgáló intézkedések érdekében . . .

E tanulmány azzal a céllal íródott, hogy egy elmélet-tapasztalatbeli értekezés keretein belül rámutassak Szabadka község öngyilkosainak jellegzetes tulajdonságaira. Szándékom volt bizonyos öngyilkossági alapindítékokat meghatározni, amelyeknek társadalomkórtani jellegük van. Ebből a célból tanulmányomban tájékoztatok az öngyilkosság problémájáról, mint társadalmi jelenségről, amelyet leghűbben az öngyilkosságokat tevő sokaság és ismérveinek — a sokaság egységeit jellemző tulajdonságainak — viszonylagos mutatószámai fejeznek ki. Más szavakkal, a Szabadka községben az utóbbi négy év öngyilkosairól összegyűjtött statisztikai adatok elemzésével a jelenség terjedelmét és tulajdonságait ismertetem, valamint bő számbeli alátámasztással értesíték a község öngyilkossági népességének biopszichoszociális jellegzetességeiről.

Az eddig megjelent kutatómunkák szerint Vajdaság különböző regionális egységeiben — községeiben — az öngyilkossági arányszámok lényegesen különböznek egymástól. Ez az arányszámbeli viszony a meghatározott körzetekben hosszú éveken át viszonylag állandó, magának a jelenségnek pedig, mint egy egységes egésznek, meghonosodott sajátosságai vannak. Mint egységes körzetnek, Vajdaságban Szabadka községnek és környékének van legnagyobb öngyilkossági arányszáma. Föltételezhető, hogy az öngyilkosságok nagy számba menő sajnálatos esetei itt kapcsolatban vannak egyes, viszonylagosan állandó társadalmi-gazdasági, néprajzi, kulturális, antropológiai, szociális és más társadalmi jellegzetességekkel és életlehetőségi hagyatékokkal.

E föltételezésekből kiindulva megkísérletem földolgozott adatok segítségével kimutatni a Szabadka község területén előfordult öngyilkosságok számának mozgását, ismérveinek társadalmi jellegzetességét és a jelenség közvetlen, nyilvános okait azzal a céllal, hogy munkám segítő szolgálatára legyen azoknak a fáradozásoknak, amelyek e sajnálatos jelenség megelőzését és „gyógyítását” keltené hogy megkezdjék minél előbb.

egy egységes egészet, és amelyeknek feltételeihez van kötve; valamint meghatározni és ismertetni akartam azokat a bizonyos általános számarány-szabályszerűségeket az öngyilkosok ismérv-struktúráiban, amelyek Szabadka község szuicidális népességére jellemzőek.

A JELENSÉG KIVIZSGÁLÁSÁNAK TÁRGYA — *Az öngyilkosokra jellemző tulajdonságok...*

Tekintettel arra, hogy adataim alapforrását Szabadka község Belügyi Titkárságán az öngyilkossági esetekről elkészített „hivatalos jegyzékek” képezték, az öngyilkosságok egységeire jellemző tulajdonságok mint a jelenség ismérvei, amelyeket tanulmányom tárgyává tehettem, elsősorban az említett jegyzékekben tartalmazott adatoktól függtek.⁵

Míg az öngyilkosok ismerv-struktúráit tevő adatokhoz könnyen hozzájuttam és az általuk kapott értesülések feltétlen pontosak, mert a tényeknek megfelelően tükrözik a tulajdonságokat, sokkal nehezebben vagy egyáltalán nem tudtam hozzájutni olyan adatforrásokhoz, amelyek a *tényleges indítékekről, az alapokokról* nyújtottak volna tárgyilag hű képet arról, hogy miért oltják ki az emberek saját kezűleg tulajdon életüket. Ezért azoknak az adatoknak, amelyek az öngyilkosságok okait mutatják, szociológiai tartalma nagyon szegény és tárgyi pontosságuk sok esetben vitatható. Szem előtt kell tartani itt azt a körülményt, hogy ezeket az adatokat a Belügyi Titkárság az öngyilkosságokról készített „hivatalos jegyzékeiből” értékeltem ki. A „hivatalos jegyzékek” pedig úgy az öngyilkossági alapokokat, mint a tett *tényleges indítékait* illetőleg sok esetben eléggé bizonytalan, gyakran nem eléggé ellenőrzött tájékoztatások alapján készülnek. A tájékoztatásokat leggyakrabban a családtagok, rokonok, barátok, szomszédok, jó ismerősök adják, vagy a búcsúlevelek, amelyeknek száma nagyon kevés, tartalmuk pedig sok esetben nem eléggé megbízható és zavaros. Így, ami az öngyilkosságok okait illeti, csak néhány általános klasszifikációt tudok adni az ún. *közvetlen öngyilkossági okokról, azaz a nyilvános indítékekről*.

A feldolgozott és kiértékelt adatok az 1964—1967-es időszakra vonatkoznak. Mivel Szabadka és környéke területének előbbi évekből való öngyilkossági eseteit nem tudtam az említett adatforrásból Szabadka község mai társadalmi-politikai területiségére szinkronizálni, kénytelen voltam megelégedni az említett négy évi időszakokkal. Természetesen ez az időszak vajmi kevés a szuicidiális jelenség különböző időbeli alakulásának elemzésére. Ezért a probléma interpretálásának teljessége miatt a feldolgozott négy év adatai alapján átlagos — közép — értékeket számoltam ki, és a jelenség elemzésére és bemutatására egy tágabb 1964—1967-es időszakra kiszámított átlagos mutatószámok szolgálnak. Ezzel szándékoztam az egyik oldalról biztosítani az optimális hitelességet és megbízhatóságot az általánosításhoz és a következtetések levonásához, míg a másik oldalon így reméltem kiküszöbölni azokat az intervenáló hatásokat, amelyek egyes „rendellenes években” esetleg lényegesen modulálnák (elferdítenék) a jelenséget.

Az így feldolgozott adatokkal végleges szándékom az, hogy rámutassak azokra a tényezőkre, amelyek állandóan és maximálisan befolyásolják a jelenséget mint

⁵ Az ilyen forrásból gyűjtött adatok korlátozottságát és hiányosságát megkíséreltem csökkenteni és korrigálni, az öngyilkosságokról eddig megjelent munkák és egyes szociológiai kutatások eredményeinek, valamint más tanulmányok felhasználásával. Azonban, mivel e tanulmány különleges munkafeltételek és körülmények között született meg — itt elsősorban az adatgyűjtésre, -feldolgozásra és -elemzésre rendelkezéseimre álló igen rövid időt kell megemlítenem, valamint azokat a gátlásokat és szűk lehetőségeket a kiértékelt adatok interpretálására egy tágabb elmélet-fogalmi keret értelemhatárain belül, amelyeknek szintén időhiányjellegük van —, mint kiegészítő munkát csak két könyvet tudtam felhasználni: Jelena Špadijer-Džinić, „Samoubistvo u Vojvodini 1959—1963.”, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd, 1966. és Dr. Milan Milovanović, „Sudska medicina”, Medicinska knjiga, Beograd—Zagreb, 1960., valamint S. Micić, J. Rajs és S. Pandurović, „Samoubistvo kod maloletnih” című rövid tízoldalas tanulmányát, amely az 1964-es 1. számú „Sociološki pregled”-ben jelent meg.

Ennek a kutatási eljárásnak egyik egyszerűbb változata az ún. SZOCIOLÓGIAI-STATISZTIKAI VIZSGÁLAT, amelyet ebben az esetben a feltételekhez mérten mint legcélravezetőbb és legátfogóbb módszertani kutatási eljárást használtam fel, hogy rámutassak az öngyilkosságoknál bizonyos bio-pszichoszociális jellegzetességekre és bizonyos körülmények kihatásának jelentőségére az öngyilkossági tettél, amelyhez az ember — az öngyilkosjelölt — életstádiumának egy előre meg nem határozott pillanatában folyamodik.

E tanulmány megszületésének, amely a szociológia empirikus módszertanából indul ki, az adatok összegyűjtését és kiértékelését pedig a statisztika technikáinak eljárásával végzi, elsősorban az ember iránt való humanista érdeklődés a mozgatóereje, alapja. Az érdeklődés az ember sajátos természete iránt, aki nemcsak a társadalomtól idegenült el, hanem önmagától is. Mert ha az embert a meg nem valósult törekvések sora sújtja szüntelenül, egyaránt elidegenül önmagától, a természettől és a társadalomtól általában abban a pillanatban, amikor megszűnik létharca, amikor kiapad benne a tevékeny alkotómunka forrása és háttér fordít az életnek, emberi mivoltának, további tökéletesítésének, feladva az önfenntartás harcát, az akaratot a nehézségek leküzdésére, és kötetlen, vonatkozók alatt vagy a paration gyors és „szép” halálában „találja meg újra önmagát” — de most már örökre.

Ilyen szempontból az öngyilkosságokat nem tekintem különálló egyének végzetes tettének, ami csak az áldozatokat, az egyéneket és esetleg hozzátartozóikat érinti, és ami külön-külön az egyének személyi szuicidiális tényezőitől függ, hanem mint jelenséget — méghozzá mint az adott társadalmi-politikai közösségben, meghatározott területen és meghatározott időben történő társadalmi jelenséget — veszem górcső alá. Konkrét esetben, ez a Szabadka község területén történt esetek egységes összege az 1964—1967-es időszakban. Az említett eljárással kivizsgált eredmény nem számtani összege az egyes öngyilkossági eseteknek — nem egyedek mechanikus összege —, hanem egységes összetevő elemeivel egy lényeges társadalmi tény jelképez, amely egységességében magába foglalja az össz egyéni eseteket, de lényegbeli természete immanensen társadalmi. Az öngyilkosság mint társadalomkörtani jelenség szociológiai-statisztikai vizsgálásának alapja tehát nem az egyéni esetek elemzése, hanem a jelenség és az őt tevő sokaság társadalmi arányszámainak kimutatása, amely kutatja ismérveinek jellegzetes viszonykapcsolatát és kölcsönhatását a társadalomkulturális környezettel, amit az önkéntes halál mint társadalomkörtani jelenség viszonylagos mutatószámai fejeznek ki.

MILYEN MÓDSZERTANI ELJÁRÁSSAL —

Szociológiai-statisztikai vizsgálat, amelynek elsősorban az ember iránt való humanista érdeklődés a mozgatóereje...

Szabadka község területén az öngyilkosságok egyensúlyukat veszített személyiségek tömegjelenségét képezik. Olyan társadalomkörtani (társadalompatológiai) jelenség ez, amelynél a társadalmi okok, társadalmi következmények és a megelőzés társadalmi lehetőségei lényeges keretet képeznek a jelenség sajátosságának megismeréséhez és tulajdonságainak társadalmi jelentőséggel bíró áttekintéséhez és kivizsgálásához általában.

Az öngyilkosságot mint egyensúlyukat veszített személyiségek társadalomkörtani tömegjelenségét számtalan tudományág — filozófia, antropológia, etika, jogtudomány, kriminálisztika, orvostudomány, pszichiátria, pszichológia, szociológia stb. — tanulmányozhatja. Az eddigi gyakorlatban leginkább három módszertani eljárással kutatták a jelenség problémáit, a kölcsönhatást, viszonykapcsolatot és az okokat.

(1) Kimondottan **INDIVIDUALISZTIKUS** eljárással az öngyilkosságok tanulmányozása kizárólag az öngyilkosok saját tett-indítékainak szubjektív átélésén keresztül történik.

(2) A **SZOCIOLOGIZÁLT** eljárás alapját a társadalmi struktúrák és összetevő elemeik teljes dezorganizációjának — a fejletlenségnek — filozófiája képezi, amely teljesen mellőzi az öngyilkosok személyi és egyéni szuicidiális (öngyilkossági) tényezőit.

A két említett eljárás két végletet jelent, amelyek túlméretezve és elfogultan hangsúlyoznak ki bizonyos tényezőket ennek az igen összetett és bonyolult jelenségnek a megmagyarázásában.

(3) A legrealisabb és ezáltal a legelfogadhatóbb az az eljárás, amely az öngyilkosság mint jelenség bonyolult problémájának tanulmányozását azon társadalmi struktúrák és körülmények tudományos kivizsgálásánál kezdi, amelyek az ember — a személyiség — reagálásának meghatározott formáit idézik elő. A személyiség e reagálásának (visszahatásának) formái a további pszichológiai vagy pszichiátriai vizsgálat folyamán pedig mint az egyének öngyilkossági indítékai, azaz mint az öngyilkosság okai osztályozhatók. Ez az ún. **INTEGRÁLIS** kutatási eljárás.

Ezzel az eljárással az öngyilkosságokat mint egy társadalmi kategória meghatározott személyiség típusait és ezek reagálásának típusait tanulmányozzuk azon a reláción, amelyet az egyensúlyát veszített, megbomlott személyiségek és a társadalmi élet, a mesterséges környezet (kultúra) és strukturális elemeinek viszonykapcsolata ad. Ennek a viszonykapcsolatnak kölcsönhatásos végzetességgel bíró hatását pedig az önmegsemmisítés, az önkéntes és saját kezű halál alapokának tarthatjuk. Ahelyett, hogy a nagy számba menő öngyilkosságok okait és indítékait kizárólagosan csak biologizálva, pszichologizálva vagy szocializálva értelmezzük, ezzel az eljárással a szociológia az ember e rendellenes elmúlását egységesen, a tényezők kiegészítő összevonásával, sokrétűen tanulmányozza. Ez azt jelenti, hogy egyes tényezők, okok, indítékok, ürügyek és a megelőzést szolgáló lehetőségek fajtáinak és csoportjainak megfelelő tulajdonságait és jelentőségét vizsgáljuk ki azzal a céllal, hogy a tényezők kölcsönhatásába és egymásközi viszonykapcsolatába nyerjünk betekintést, méghozzá arról az álláspontról, amelynek alapja az adott ember, adott társadalomban levő egységes és teljes fejlődése és kölcsönhatása, vagyis társadalmi gyakorlata.

MIÉRT VAN TÁRSADALMI JELENTŐSÉGE
AZ ÖNGYILKOSSÁGOK TANULMÁNYAZÁSÁNAK —
Az általános elidegenülés megelőzése társadalmi kötelesség . . .

Az öngyilkosságok társadalomkórtani kivizsgálása és tudományos kutatása társadalmi jelentőségű. Ez a jelentőség lényegesen humanista-egzisztenciális jellegű. Mindenekelőtt az a kérdés vetődik fel: hol vannak a társadalmi gyökerei az emberi lét e kínosan vereséges jelenségének?

Mint minden dolognak, tárgynak, jelenségnek, magának az embernek mint a legmagasabb fokú élőlénynek is van sajátos természete. Az ember természeténél fogva abban különbözik a többi élőlénytől, hogy egzisztenciája társadalmilag struktúrált. Bio-fiziológiai szükségletei is szocializálva, kultiválva vannak. Élete különböző biológiai, fizikai, lélektani és társadalomkulturális tényezőkkel multi-determinált (sokszorosan meghatározott). Ennek következtében sok életkérdésben számtalan a kibogozatlan rejtély. Így például az űrrakéták árnyékában, vagy éppen űrsétái közben, az ember számára az önkéntes, saját kézzel véget vetett élet számtalan miértjével ugyancsak rejtély — az emberi lét „terra incognita”-ja — maradt.

Ezért jelenti az öngyilkosságok okainak kutatása egyben az emberi természet sajátosságának mélyebb, tartalmasabb megismerését, valamint a kezdő lépést az ember legsúlyosabb és társadalmilag legembertelenebb elidegenülésének kiküszöbölése felé. Ugyanakkor az öngyilkosságok okainak felfedése az emberi élet társadalmi kedvezőtlenégeinek, a mindennapi természetellenességeknek korrigálását is szolgálhatja. Jellemző, hogy a modern élet természetellenességei jelentős és szoros kapcsolatban vannak az öngyilkosságokkal, korunk egyik állandóan növekedő társadalomkórtani jelenségével, mind az ipari és technikai civilizáció vezető társadalmában, mind nálunk is. Ezért lehet az öngyilkosságok okainak felfedése kiindulópontja és biztos alapja a jelenség megelőzését és leküzdését szolgáló intézkedéseknek. És végül, de nem utolsósorban, a nagyszámú öngyilkosságok kórokozóinak, következményeinek és általában a jelenség folyamatának tanulmányozása és kutatása által felfedett és kiértékelt adatok egyben viszonylagos mutatói lehetnek a társadalmi közösség bizonyos társadalmi-kulturális összetevői anomáliás állapotának, azaz az általános elidegenülésnek, aminek útját állni elsődleges társadalmi kötelesség.

Öngyilkossági arányszámaival Szabadka község — Vajdaság területével együtt — földzárkózik egy szélesebb földrajzi területövhöz, amelyben általában sok azoknak a száma, akik saját kezüleg, tudatosan vetnek véget életüknek. Ez a földrajzi területöv a Szávától északra fekvő területet és a Jugoszláviával határos Olaszország, Magyarország, Ausztria és Románia határmenti területeit is magába foglalja. Számos tudományos feltételezés arra utal, hogy az öngyilkosságok száma — mint nem kívánt társadalmi jelenség —, úgy a múltban, mint ma is, ezen a területen igen nagy volt. Az említett területöv bizonyos szempontokban megegyezik Jovan Cvijić balkanológus által meghatározott szociográfiai kultúróvezetek egyikével és a területén élő emberek pszichikai típusaival és ezeknek variációival.

Ennek alapján feltételezhető, hogy Szabadka község területén, valamint a környéken, olyan azonos társadalomkulturális erők állnak fönn és hatnak, amelyek bizonyos szempontból — ha nem is mindig mint feltétlen okozók, de mint viszonylagos lényegbeli tényezők — közrejátszanak az öngyilkosságok, mint társadalmi jelenség méretezésében. Mert vitán felüli az, hogy Szabadkán az öngyilkosságok káros társadalmi jelenséggé nőttek, amely azonos korunk elidegenült emberének társadalmi betegségével. Mondhatnám úgy is, hogy olyan jelenséggel találtuk magunkat szemben, amelyben elgondolkodtatóan nagy méreteket öltött az egyének személyiségének legsúlyosabb veresége. Ez pedig nem jelent mást, mint hogy SZABADKÁN — A KÖZSÉG TERÜLETÉN — AZ ÖNGYILKOSSÁGOK NEMCSAK MAGANÜGY!

amelyek jóval meghaladják mint világ-, mint hazai viszonylatban az öngyilkosságokról eddig lejegyzett arányszámokat.

Vegyük szemügyre az öngyilkosságok alakulását Szabadka község területén 1964-től 1967-ig,⁴ (lásd az 1. számú táblázatot). A táblázatban közölt abszolút számok mellett bizonyos következtetések levonására a viszonzyszámok — ÖNGYILKOSSÁGI ARÁNYSZÁMOK — adják a kellő alapot.

1. számú táblázat

Az öngyilkosságok száma Szabadka község területén
1964-től 1967-ig

Az öngyilkosságok		Vizsgálati időszak				
		1964	1965	1966	1967	1964—1967 átlag
abszolút száma	összesen	72	80	95	88	84
	férfiak	54	55	69	67	61
	nők	18	25	26	21	23
általános arányszáma az 1964—1967-es időszakban 100 000 lakosra		51,0	56,2	66,1	60,7	58,7
általános arányszáma az 1961-es népszámlálás népességeihez viszonyítva 100 000 lakosra		52,6	58,5	69,4	64,3	61,4
Férfiak viszonyítva a nőkhöz F/N		3,0	2,2	2,6	3,2	2,6

Az adatok önmagukban még nem mondanak és nem bizonyítanak semmit. De amennyiben összehasonlítjuk őket más területek hasonló adataival, ha bizonyos társadalom-kulturális tényezőkkel való összefüggésüket és kölcsönhatásukat boncoljuk, feltétlenül magukra hívják figyelmünket. Ekkor már nemcsak csodálkozunk, hanem a számok mögött rejlő vádakat is érezzük. A vádak pedig elindítják bennünk a gondolatot, a dilemmát, hogy talán életcéljainkkal, törekvéseinkkel, az érvényesülés lehetőségének megválasztott útjával valami nincs rendben. Mert az öngyilkossági esetek nagy száma lehet a lelki egyensúly hiányának, az elidegenülésnek a tünete is.

Mivel az ember nemcsak kenyéren él, sok esetben a kimondott jólét, a technikai civilizáció értékein épült vágyak és célok mechanikus beteljesedése, a közönyös érzelmi öröm és gyönyör még nem elégítik ki az ember legmélyebb lényeges pszichoszociális szükségleteit. Aki pedig nem tudja sikerrel megjárni az emberi szükségletek útjait, könnyen az öngyilkosság végzetes útjára tévedhet. Gyakran merül fel a kérdés: hogyan maradhat az ember ember? Mert ha az ember a gazdasági és technikai világ függvényévé — zoon technicon-jává — lesz, a legpazarabb anyagi jólét csak hozzásegíti ahhoz, hogy lelkiszegény, elégedetlen, fásult, életunt és reménytelen öngyilkosjelölt legyen.

⁴ A hivatalos statisztika 1965-re 89; 1966-ra 101 és 1967-re 86 öngyilkossági esetet tart nyilván. Az alábbi kimutatásban előforduló eltérés ezekre az évekre az esetek módszertani feldolgozásának következménye, mivel az esetek feldolgozásakor a Belügyi Titkárságon nyilvántartott, csak Szabadka község lakosainak eseteit vettem figyelembe, az állandó lakhely nélküli öngyilkosokat pedig nem. A számbeli eltérés statisztikailag nem lényeges.

Az eseménydús — a tudomány és a technikai vívmányok emberellenes felhasználásától gyakran kérdéssé vált emberi lét napjaiban, a rakéták ijesztő, forró árnyékában, az érző ember számára ma is örök témát jelentenek az ÖNGYILKOSSÁGOK szomorú és fájdalmas esetei.

Társadalomkörtani jelenség — tömegbetegség, vagy valami más? Bizonytalanság, amit a történelmi és társadalmi-kulturális viszonyok hoztak magukkal? A jólét okozza vagy a nyomor? Tiltakozásképp ölik ezek az emberek önkézüleg magukat? Gyávák vagy bátrak? Vagy talán az elkeseredés és tehetetlenség végső útja az önkéntes, saját kezű halál?

Számtalanok az ilyen és hasonló MIÉRTEK.

Itt is, mint sok más esetben, a statisztikai adatok a legbeszédesebbek, sőt izgalmasak is, mert mint empirikus (tapasztalati) számok elszakíthatatlanok a jelenség társadalmi tartalmától és minőségi jelzőitől. A statisztikai számok mindig valamely statisztikai sokaság tagjainak — ebben az esetben az öngyilkosságok eseteinek — a száma, vagy valamilyen számbeli jellemzője. Ők a közvetlen események tanulmányozásának elindítói. Az eseményekkel összefüggő bizonyos néprajzi, társadalomkultúrális, táji jellegzetességek, népmozgalmi adatok, társadalomkörtani tömegjelenségek keresésének kiindulópontjai.

Világviszonylatban a legnagyobb általános öngyilkossági arányszámot 1966-ban Nyugat-Berlinben jegyezték fel. Területén ebben az évben százezer lakos közül 41-en lettek öngyilkosok.¹

Jugoszlávia a százezer lakosra jutó évi átlag 12,2 öngyilkosával tartósan biztosította magának az „öngyilkosok világranglistáján” a közepes helyezést. Am az általános öngyilkossági arányszám mögött igen jelentős, mondhatnám úgy is: riasztó területi eltérések rejtőznek. A területi különbségeket kifejező öngyilkossági arányszámok egyes vidékeken végtelenen nagyok, szinte ordítanak. A mögöttük rejlő tények ezeken a területeken — községekben — elgondolkoztató társadalmi jelenséggé nőttek. Így például, hazánkban Szlovéniában és Vajdaságban legnagyobb az öngyilkosok száma. E területek általános öngyilkossági arányszámai meghaladják a 25,5-öt. A Horvát Szocialista Köztársaságban 15,1; Szerbiában 12,2; Crna Gorában 10,8; Bosznia-Hercegovinában 6,4; Macedóniában 4,0 és Koszovón 3,4 a százezer lakosra jutó öngyilkosok száma az 1966-os év adatai alapján.

Szabadka községben (mint a város és környező falvak és települések adminisztratív társadalmi-politikai területiségén) az 1959 és 1963 közötti időszakban az évi általános öngyilkossági arányszám átlagban 54,1 volt.² A község mai adminisztratív társadalmi-politikai területiségén az általános öngyilkossági arányszám az 1964—1967-es időszakban évi átlagban 58,7-re nőtt, 1966-ban pedig 66,1-gyel tetőzött.³

Más szóval: a község területén az utóbbi években évente átlag 84-en ölik meg magukat, 1966-ban pedig 95-en végeztek saját kezüleg önmagukkal, fájdalmat okozva tettükkal hozzátartozóiknak, megdöbbenve ismerősöket, gondolkodásra kényszerítve az érdekelt társadalmi fórumokat, elgondolkoztatva minden emberszerető egyént, humanistát, a jelenség-gel mélyebben foglalkozó társadalmi munkást. Mert ez utóbbi számok sajátos világcsúcsok,

¹ Egy terület általános öngyilkossági arányszámát 100 000 lakosra számítjuk. Ez gyakorlatban annyit jelent, hogy egy meghatározott terület egy évben történt öngyilkosságainak számát megszorozzuk 100 000-rel, és a kapott szorzatot elosztjuk a terület összlakosságának számával:

$$A = \frac{N}{P} \cdot 100\,000$$

² Ez a szám az 1959—1963-as időszakban történt öngyilkosságok évi átlagának és a község — az 1961-es népszámlálás alapján — összlakosságának hányadosa 100 000 lakosra számítva. Az adat Szabadka község 1963-ban fennálló adminisztratív társadalmi-politikai területiségére vonatkozik.

³ Ezek az öngyilkossági arányszámok az 1964—1967-es időszak, Szabadka község mai adminisztratív társadalmi-politikai területiségén történt öngyilkosságok évi átlagának és ugyanerre az időszakra az előzetes adatokon alapuló számítás alapján előlított összlakosság számának viszonyzámái.